

**Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi opintotukilain
sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opintotukilakia sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annettua lakia.

Ulkomailla harjoitettaviin opintoihin myönnettävän opintotuen edellytyksiä muutettaisiin siten, että opiskelijalla voisi olla oikeus opintotukeen myös, jos hänellä olisi elinolosuhteisiin liittyviä kiinteitä siteitä Suomeen. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että korkeakoulututkinnon suorittaneella opiskelijalla ei olisi oikeutta opintotukeen toisen samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Opintotukeen ei olisi oikeutta riip-

pumatta siitä, onko opiskelija saanut opintotukea aiemmin suoritetun korkeakoulututkinnon suorittamiseksi.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi muutoksia, jotka koskevat koulumatkatuen määrää opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa eräiden toimivaltaisten viranomaisten palvelusopimusasetuksen mukaisesti järjestämää joukkoliikennettä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan pääosin 1 päivänä elokuuta 2015.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet.....	3
Opintotuen myöntäminen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi.....	4
Korkeakoulututkinnot.....	5
Koulumatkatuen myöntämisperusteet.....	6
2.2 Kansainvälinen kehitys.....	7
Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet ja EU:n lainsäädäntö.....	7
Tukiajan rajoituksista eräissä maissa.....	8
2.3 Nykytilan arviointi.....	8
Kotikuntaedellytys opintotuen myöntämiseksi ulkomailla suoritettaviin opintoihin.....	8
Opintotuen myöntäminen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi.....	9
Koulumatkatuen myöntämisperusteet.....	9
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	10
3.1 Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet.....	10
3.2 Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen.....	10
3.3 Koulumatkatuen myöntämisperusteet.....	12
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	13
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	13
Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet.....	13
Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen.....	13
Koulumatkatuen myöntämisperusteet.....	14
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	14
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	15
5 ASIAN VALMISTELU.....	15
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	15
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	18
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	18
1.1 Opintotukilaki.....	18
1.2 Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta.....	20
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET.....	22
3 VOIMAANTULO.....	22
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	22
LAKIEHDOTUKSET.....	25
1. Laki opintotukilain muuttamisesta.....	25
2. Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta.....	27
LIITE.....	29
RINNAKKAISTEKSTIT.....	29
1. Laki opintotukilain muuttamisesta.....	29
2. Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta.....	31

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteissa tulisi ottaa huomioon liikkuvuuden lisääntyminen ja EU-tuomioistuimen ratkaisut, joiden perusteella pelkkä asumisehto on ristiriidassa EU-lainsäädännön kanssa. Nykyisiä säännöksiä opintotuen myöntämiseksi ulkomailla harjoitettaviin opintoihin ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne eivät perustuisi enää yhtä vahvasti henkilön asuinpaikkaan, vaan tukea voitaisiin myöntää myös silloin, jos henkilöllä voidaan katsoa olevan muuten elinolosuhteidensa perusteella kiinteät siteet Suomeen.

Valtioneuvoston 3.4.2014 tekemän kehyspäätöksen mukaisesti osana valtion talouden sopeutustoimia päätettiin, että toisen samantasoinen tutkinnon suorittamista korkeaasteella ei tueta 1.8.2015 lähtien. Ehdotetussa toteutusmallissa ammattikorkeakoulujen ammattikorkeakoulututkinnot ja yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot katsottaisiin opintotukea myönnettäessä samantasoisiksi kuin myös ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot yliopistojen ylempien korkeakoulututkintojen kanssa. Esityksessä ehdotetaan, että opintotukea ei myönnettäisi alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalle, joka on jo suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Myöskään ylemmän korkeakoulututkinnon taikka ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi ei myönnettäisi opintotukea opiskelijalle, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon. Opintotukea ei myönnettäisi toisen samantasoinen tutkinnon suorittamiseksi riippumatta siitä, onko opiskelija saanut opintotukea ensin suoritetun korkeakoulututkinnon suorittamiseksi.

Unionin lainsäädäntöön perustuvan nk. palvelusopimusasetuksen mukaisesti joukkoliikennepalveluihin liittyen otetaan vuodesta 2015 alkaen käyttöön toimivaltaisten viranomaisten yhteinen joukkoliikenteen lippu- ja maksujärjestelmäpalvelu, mikä on tarpeen ottaa huomioon koulumatkatuen myöntämisperusteissa.

Joukkoliikenteen käytön edistämiseksi esitetään, että opiskelijan käyttäessä toimivaltaisen viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa joukkoliikennettä, koulumatkakustannukset määräytyisivät koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen mukaisesti. Tällöin koulumatkatukea maksettaisiin näiden viranomaisten yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän kautta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet

Opintotukilain 1 §:n 4 momentin mukaan ulkomailla harjoitettaviin opintoihin myönnetään opintotukea Suomen kansalaiselle, jolla on ollut kotikuntalaisia (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ja jonka oleskelua ulkomailla voidaan pitää tilapäisenä. Ulkomailla harjoitettavien opintojen on 1 päivänä elokuuta 2014 voimaan tulevan opintotukilain 4 §:n 4 momentin (laki opintotukilain muuttamisesta 1243/2013) mukaan lisäksi vastattava opintotukeen oikeuttavia opintoja Suomessa tai sisällyttävä Suomessa suoritettaviin opintotukeen oikeuttaviin opintoihin.

Kotikuntalain 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on kyseisessä laissa säädetyin poikkeuksin se kunta, jossa hän asuu. Jos henkilöllä on käytössään useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys. Jos henkilön omaa käsitystä kotikunnastaan ei ole voitu selvittää, hänen kotikuntansa on se kunta, johon hänellä on katsottava olevan kiintein yhteys asumisensa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen johdosta. Kotikuntalain 5 §:ssä säädetään kotikunnasta maasta muutettaessa.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilöllä, joka on muuttanut asumaan ulkomaille yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi, ei ole kotikuntaa Suomessa. Kotikunta voi kuitenkin olla Suomessa, jos henkilöllä on elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa. Jos ulkomaille asumaan muuttanut Suomen kansalainen on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston tai lähetetyn konsulin viraston palveluksessa taikka kehitysyhteistyötehtävissä tai lähetystyötehtävissä, hänen ja hänen perheenjäsenensä kotikunta säilyy kuitenkin Suomessa.

Opintotukilain 1 §:n 2 momentin mukaan Suomen kansalaista koskevia opintotukilain säännöksiä sovelletaan myös henkilöön, joka Euroopan yhteisön lainsäädännön taikka Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden muun sopimuspuolen kanssa tekemän sopimuksen nojalla on oikeutettu opintotukilain mukaiseen opintotukeen (EU-, ETA- tai Sveitsin kansalainen, joka on työntekijä toisessa jäsenvaltiossa tai hänen perheenjäsenensä) taikka jolla on ulkomaalaislain (301/2004) 10 luvussa säädetty oikeus pysyvään oleskeluun Suomessa (EU-kansalaisen pysyvä oleskeluoikeus).

Kun Suomen kansalainen tai häneen opintotukilain 1 §:n 2 momentin mukaan rinnastettava henkilö hakee opintotukea ulkomaille harjoitettaviin opintoihin, tutkii Kansaneläkelaitos yleensä väestötietojärjestelmän kotikuntatietojen perusteella sen, onko henkilöllä ollut kotikuntaa Suomessa vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana. Väestörekisterin mukainen kotikuntatieto perustuu usein henkilön itsensä tekemään ilmoitukseen. Kotikunta-edellytyksen täyttymisen lisäksi opintotuen myöntäminen ulkomaille harjoitettaviin opintoihin edellyttää, että oleskelua ulkomaille voidaan pitää tilapäisenä. Käytännössä Kansaneläkelaitos on katsonut, että ulkomaille oleskelua ei voida pitää tilapäisenä, jos ulkomaille asuminen on kestänyt yli kolme vuotta, vaikka henkilöllä on ollut kotikunta Suomessa. Henkilöllä on näin ollen oikeus opintotukeen kolmen vuoden kuluessa väestötietojärjestelmään merkitystä muuttoajankohdasta, kun ilmoitus muutosta on tehty rekisteriviranomaiselle kotikuntalain 7 §:ssä

säädetyssä määräajassa. Jos ilmoitus on tehty määräajan jälkeen, jolloin rekisteriin ei ole merkitty tosiasiallista muuttoajankohtaa, opintotukioikeus määräytyy selvitetystä todellisesta maasta lähdön ajankohdasta. Henkilöllä on oikeus opintotukeen kolmen vuoden kuluessa maasta lähdöstä. Oleskelua ulkomaille voidaan pitää tällöin tilapäisenä. Suomen kansalaisen oikeus saada opintotukea arvioidaan tapauskohtaisesti uudelleen, jos henkilö suorittaa tutkinnon tai keskeyttää opinnot ja sen jälkeen on asunut ulkomaille muista syistä. Henkilö ei ole oikeutettu opintotukeen, jos ulkomaille asuminen on kestänyt Suomesta lähtemisen jälkeen yli kolme vuotta ennen uusien opintojen alkamista. Tilapäisenä pidettävä, enintään vuoden kestävä katkos opinnoissa ei kuitenkaan estä opintotuen myöntämistä. Opintotuen myöntämisen edellytykset ulkomaille harjoitettaviin opintoihin ovat siten käytännössä perustuneet siihen, kuinka kauan henkilö on asunut Suomessa ja kuinka kauan ulkomaille. Poikkeuksena ovat käytännössä olleet tilanteet, joissa ulkomaille asumaan muuttanut Suomen kansalainen on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston tai lähetetyn konsulin viraston palveluksessa taikka kehitysyhteistyötehtävissä tai lähetystyötehtävissä, ja hänen sekä hänen perheenjäsenensä kotikunta on kuitenkin säilynyt Suomessa.

Opintotuen myöntäminen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi

Opintotukilain 4 §:n 2 momentin mukaan korkeakoulussa opintotukea myönnetään opiskelijalle, joka suorittaa alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa taikka tieteellistä, taiteellista tai ammatillista jatkotutkintoa, ammattikorkeakoulututkintoa tai ylempää ammattikorkeakoulututkintoa taikka ammattikorkeakoululain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua maahanmuuttajille suunnattua koulutusta, erillistä ammatillista täydennyskoulutusohjelmaa tai ammatilliseen tai virkakelpoisuuteen tähtäävää muuta opintokokonaisuutta, jos opiskelija on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Opintotukea voi saada opintotukilain 7 §:n mukaan 1.8.2014 lukien kaikkiin korkeakou-

luopintoihin enintään 64 tukikuukautta. Yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy 1.8.2014 lukien kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä viidellä tukikuukaudella sellaisilla opiskelijoilla, jotka aloittavat ensimmäiset korkeakouluopinnot 1.8.2014 tai sen jälkeen. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta. Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella määräytyvä tukiaika. Esim. 300 opintopisteen laajuisen tutkinnon tukiaika on 50 tukikuukautta. Jos opiskelija on aloittanut ensimmäiset tutkintoon johtavat korkeakouluopinnot ennen 1.8.2014, on tukeen oikeuttava aika enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä kymmenellä tukikuukaudella, eli 300 opintopisteen laajuisissa opinnoissa 55 tukikuukautta.

Vaikka opiskelijalla olisi useita tutkinnon suoritusoikeuksia, voidaan tukea myöntää kerralla vain yhteen tutkintoon. Käytännössä useiden tutkintojen suorittaminen yhtä aikaa voi kuluttaa vain yhtä tutkintokohtaista tukiaikaa. Jos opiskelija vaihtaa opintoalaa kesken tutkinnon suorittamisen, vähennetään aiemmin käytetyt tukikuukaudet uuden tutkinnon tukiajasta.

Opiskelija voi käyttää korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen jäljellä olevia tukikuukausia muihin opintotukilain mukaan tukeen oikeuttaviin opintoihin korkeakoulussa. Esim. 300 opintopisteen laajuisen tutkinnon suorittanut ja 50 tukikuukautta käyttänyt voi käyttää muihin korkeakouluopintoihin tällöin (64—50 kk) enintään 14 tukikuukautta. Lisäksi aikuisopiskelija voi saada korkeakoulututkinnon suorittamiseen aikuiskoulutuksesta annetun lain (1276/2000) mukaista aikuiskoulutustukea. Työtön työnhakija, joka on täyttänyt 25 vuotta ja joka opiskelee omaehtoisesti, on puolestaan oikeutettu työttömyys-

turvalaissa (1290/2002) tarkoitettuun työttömyysetuuteen.

Korkeakoulututkinnot

Yliopistolain (558/2009) 7 §:n mukaan yliopistoissa voidaan suorittaa alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä tieteellisiä, taiteellisia ja ammatillisia jatkotutkintoja. Yliopistot voivat järjestää myös täydennyskoulutusta ja avointa yliopisto-opetusta. Ylempi korkeakoulututkinto suoritetaan alemman korkeakoulututkinnon tai sitä vastaavan koulutuksen jälkeen. Ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää valtioneuvoston asetuksella säädetävillä aloilla myös siten, että koulutukseen ei kuulu alempaa korkeakoulututkintoa, jos se on tarkoituksenmukaista koulutusalaan liittyvien ammatillisten vaatimusten kannalta. Tieteellinen, taiteellinen ja ammatillinen jatkotutkinto suoritetaan ylempään korkeakoulututkinnon tai sitä tasoltaan vastaavan koulutuksen jälkeen.

Yliopistolain 36 §:ssä säädetään opiskelijaksi ottamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan opiskelijat ottaa yliopisto. Opiskelija otetaan suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, jompaakumpaa näistä tutkinnoista tai jatkotutkintoa. Saman pykälän 4 momentin mukaan osa haetavista opiskelupaikoista voidaan varata henkilöille, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestelmän mukaista korkeakoulututkintoa eivätkä vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa. Yliopiston tulee tällöin turvata asianmukaiset hakeutumismahdollisuudet myös korkeakoulututkinnon suorittaneille ja opiskelupaikan vastaanottaneille henkilöille. Yliopiston tulee huolehtia siitä, että näihin eri hakijaryhmiin kuuluvien mahdollisuudet opiskelupaikan saamiseen eivät muodostu hakijoiden yhdenvertaisuuden kannalta kohtuuttoman erilaisiksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon eri henkilöryhmiin kuuluvien osuus kaikista hakijoista, mahdollisuus siirtyä opintoihin muutoin kuin yhteishaun kautta sekä muut näihin rinnastettavat seikat.

Yliopistolain 37 §:ssä säädetään kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opin-

toihin. Pykälän 3 momentin mukaan pelkää ylem্পään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon, soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon taikka soveltuvan ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin. Pykälän 4 momentin mukaan yliopisto voi edellyttää, että 3 momentissa tarkoitettuihin ylem্পään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin opiskelijaksi otettu henkilö suorittaa enintään yhden vuoden opintoja edellyttävän määrän täydentäviä opintoja koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi (ns. siltaopinnot). Siltaopintojen laajuus on enintään 60 opintopistettä. Esimerkiksi teknillistieteellisellä ja kauppatieteellisellä alalla edellytetään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneelta yleensä 30 opintopisteen laajuisia täydentäviä opintoja. Siltaopintoihin myönnetään opintotukea.

Ammattikorkeakoululain (351/2003) 18 §:n 1 momentin mukaan ammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Ammattikorkeakoulututkinnot ovat korkeakoulututkintoja ja ylempät ammattikorkeakoulututkinnot ovat ylempiä korkeakoulututkintoja. Ammattikorkeakoululain 20 §:n 3 momentin mukaan ylem্পään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ammattikorkeakoulu- tutkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon ja jolla on vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Poliisiammattikorkeakoulusta annetun lain (1164/2013) 14 §:n 1 momentin mukaan Poliisiammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa sisäisen turvallisuuden alalla ammattikorkeakoulututkintoja, jotka ovat korkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja, jotka ovat ylempiä korkeakoulututkintoja.

Maanpuolustuskorkeakoulusta annetun lain (1121/2008) 6 §:n 1 momentin mukaan maanpuolustuskorkeakoulussa voidaan suorittaa sotatieteiden kandidaatin tutkinto, joka on alempi korkeakoulututkinto, sotatieteiden

maisterin tutkinto, joka on ylempi korkeakoulututkinto sekä yleisesikuntaupseerin tutkinto ja sotatieteiden tohtorin tutkinto, jotka ovat jatkotutkintoja. Korkeakoulututkinnoista säädetään tarkemmin korkeakoulututkintojen järjestelmästä annetun asetuksen (464/1998) 1 §:ssä.

Koulumatkatuen myöntämisperusteet

Koulumatkatukeen ovat oikeutettuja Suomessa asuvat ja opintojaan harjoittavat opiskelijat, jotka opiskelevat lukiolaissa (629/1998) säädettyssä lukiokoulutuksessa, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 3 §:ssä säädettyssä koulutuksessa, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) säädettyssä näyttötutkintona suoritettavassa ammatilliseen perustutkintoon valmistavassa omaehtoisessa koulutuksessa, pelastusopistosta annetussa laissa (607/2006) tarkoitettussa ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetussa laissa (1316/2006) tarkoitettussa ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa.

Koulumatkatuen saamisen keskeinen edellytys on, että yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 kilometriä ja kuukausittaiset koulumatkakustannukset ylittävät 54 euroa. Tuen kilometri- ja kustannusrajoitusten tarkoituksena on kohdentaa tuki niille, joilla on sekä pitkä koulumatka että merkittävät kustannukset. Liikennepoliittiset olosuhteet on haluttu ottaa huomioon siten, että opiskelijan matkustustapa voi olla joukkoliikenne tai koulutuksen järjestäjän järjestämä koulukuljetus taikka koulumatkatukilain 4 a §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä muu soveltuva oma matkustustapa. Koulumatkatuen myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että opiskelijalla on vähintään seitsemän koulumatkatukeen oikeuttavaa yhdensuuntaista matkaa viikossa yhdenjaksoisen vähintään 18 päivän ajan. Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä matkakustannukset korvataan käytetyn kulkuneuvon halvimman opiskelijalle kuukautta vastaavalle ajalle tarkoitetun lipputuotteen hinnan mukaan. Opiskelijan kulkiessa koulumatkansa muulla tavoin kuin joukkoliikennettä käyttäen koulumatkakustannusten laskentaperus-

teista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Kuukausittaiset matkakustannukset lasketaan 21,5 päivän mukaan. Opiskelija maksaa laskennallisista koulumatkakustannuksista aina enintään 43 euroa.

Käytännössä koulumatkatukea maksetaan matkalipun myyjälle (Matkahuolto, VR), koulutuksen järjestäjälle tai opiskelijalle itselleen. Opiskelijan käyttäessä joukkoliikennettä sovelletaan laissa säädettyä 10 kilometrin ja 54 euron kustannusrajaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetusta sovelletaan puolestaan silloin, kun tukea maksetaan koulutuksen järjestäjälle tai opiskelijalle itselleen. Tällöin asetuksen mukaan määräytyvistä laskennallisista kustannuksista vähennetään opiskelijan maksuosuus 43 euroa kuukaudessa. Esimerkiksi omaa autoa käyttävälle opiskelijalle maksettava tuki on 70 prosenttia edellä mainitun taksan perusteella määräytyvästä tuesta. Korkeampi omavastuuosuus perustuu siihen, että tuen laskentaperusteena oleva koulumatka opiskelijan kotiovelta opilaitokselle on yleensä pitempi kuin joukkoliikennettä käyttävän koulumatka, joka määräytyy kulkuneuvossa kuljetun matkan mukaan.

2.2 Kansainvälinen kehitys

Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet ja EU:n lainsäädäntö

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 21 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella, jollei perussopimuksissa määrätyistä tai sen soveltamisesta annetuissa säännöksissä säädetystä rajoituksista ja ehdoista muuta johdu. SEUT 165 artiklan 1 kohdan nojalla jäsenvaltiot ovat toimivaltaisia opetuksen sisällön ja koulutusjärjestelmänsä järjestämisen suhteen. Työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaan jäsenvaltion kansalaista ei saa kansalaisuutensa vuoksi saattaa toisen jäsenvaltion alueella kotimaisiin työntekijöihin verrattuna eri asemaan työ- ja palvelusuhteen ehtojen suhteen ja hänen on saatava samat

sosiaaliset ja verotukseen liittyvät edut kuin kotimaisten työntekijöiden.

Unionin tuomioistuin on arvioinut useissa tuomioissaan eri jäsenvaltioiden opintotukilainsäädännöissä olevia asumisedellytyksiä toisaalta suhteessa kaikkien unionin kansalaisten oikeuteen liikkua ja oleskella vapaasti unionin alueella ja toisaalta suhteessa EU-työntekijöiden yhdenvertaiseen kohteluun. Tuomioistuin on muun muassa yhdistetyissä asioissa C-523/11 ja C-585/11 todennut, että vaikka jäsenvaltiot ovat SEUT 165 artiklan 1 kohdan nojalla toimivaltaisia opetuksen sisällön ja koulutusjärjestelmänsä järjestämisen suhteen, niiden on käytettävä tätä toimivaltaa noudattaen unionin oikeutta ja erityisesti niitä perussopimuksen määräyksiä, jotka liittyvät vapautteen liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella (tuomion 26 kohta). Tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan sellainen kansallinen lainsäädäntö, jolla tietyt oman maan kansalaiset asetetaan huonompaan asemaan pelkästään sen vuoksi, että he ovat käyttäneet vapautta liikkua ja oleskella toisessa jäsenvaltiossa, on SEUT 21 artiklan 1 kohdassa jokaiselle unionin kansalaiselle tunnustettuja vapauksia koskeva rajoitus. Unionin tuomioistuin on kuitenkin todennut, että jäsenvaltiolla voi olla oikeus myöntää opiskelijoille toimeentuloa varten myönnettävää tukea ainoastaan sellaisille opiskelijoille, jotka ovat osoittaneet integroituneensa kyseisen jäsenvaltion yhteiskuntaan jossain määrin.

Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan näyttö, jota jäsenvaltio vaatii integroitumiseen perustuvan tosiasiallisen yhteyden olemassa olon osoittamiseksi, ei saa olla luonteeltaan ehdoton siten, että siinä asetetaan aiheettomasti etusijalle sellainen osatekijä, joka ei välttämättä kuvasta hakijan ja kyseisen jäsenvaltion välisen yhteyden tosiasiallista ja todellista astetta, ja suljetaan pois kaikki muut kuvaavat osatekijät (mm. asia C-75/11, komissio v. Itävalta ja yhdistetyt asiat C-523/11 ja C-585/11). Unionin työntekijöiden yhdenvertaisen kohtelun osalta tuomioistuin on todennut sellaisen lainsäädännön, jossa korkeakouluopintoihin myönnettävän taloudellisen tuen myöntämiseksi asetetaan opiskelijan asumista tässä jäsenvaltiossa koskeva edellytys, välillistä syrjintää merkitseväksi

erilaiseksi kohteluksi asianomaisessa jäsenvaltiossa asuvien henkilöiden ja sellaisten henkilöiden välille, jotka eivät asu tässä jäsenvaltiossa, mutta ovat samassa jäsenvaltiossa työskentelevien rajatyöntekijöiden lapsia (mm. asia C-20/12). Tuomioistuimen mukaan asumisedellytyksellä ylitetään se, mikä on sillä tavoitellun hyväksyttävän päämäärän saavuttamiseksi tarpeen. Siinä estetään ottamasta huomioon muita sellaisia seikkoja, jotka voivat kuvata tosiasiallisen liittymän astetta kyseisen taloudellisen tuen hakijan ja kyseisen jäsenvaltion yhteiskunnan tai työmarkkinoiden välillä kuten esimerkiksi sitä, että toinen opiskelijan elatuksesta vastaava vanhempi, on rajatyöntekijä, jolla on pysyvä työpaikka asianomaisessa jäsenvaltiossa, jossa hän on jo työskennellyt huomattavan pitkän ajan (C-20/12).

Usean Euroopan maan opintotukilainsäädännössä on käytössä asumisehto tuen myöntämiseksi ulkomailla harjoitettaviin tutkinto-opintoihin. Ruotsissa edellytetään, että tuen hakija on asunut kaksi vuotta Ruotsissa viimeisimmän viiden vuoden aikana. Norjassa edellytetään, että kahden vuoden asumisen tulee olla Norjassa yhtäjaksoista viimeisen viiden vuoden aikana. Tanskassa edellytetään, että tuen hakija on asunut yhtäjaksoisesti kaksi vuotta viimeisen kymmenen vuoden aikana Tanskassa. Ulkomailla myönnettävän tuen ehtoihin on useissa Euroopan maissa valmistelussa muutoksia siten, että asumisehdon lisäksi voitaisiin ottaa huomioon tukea hakevan henkilön kiinteät siteet tukea myöntävään maahan.

Tukiajan rajoituksista eräissä maissa

Myös muissa Pohjoismaissa kuin Suomessa rajoitetaan korkeakouluopintoihin käytettävää tukiaikaa. Tuen myöntämistä toiseen samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi ei kuitenkaan erikseen rajoiteta. Yhden korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen on kaikissa Pohjoismaissa käytettävissä tukea myös muihin opintoihin. Yhtä korkeakoulututkintoa varten tarkoitettu tukiaika on Norjassa tutkinnon normatiivinen suoritus aika lisättyä enintään yhdellä vuodella. Tanskassa voi 1 päivästä heinäkuuta 2014 lukien saada yhtä korkeakoulututkintoa

varten tukea normatiiviselle ajalle, jos opinnot on aloitettu myöhemmin kuin kaksi vuotta korkeakouluopintoihin kelpoisuuden antavien opintojen suorittamisen jälkeen. Jos korkeakouluopinnot on aloitettu viimeistään kaksi vuotta korkeakouluopintoihin kelpoisuuden antavien opintojen suorittamisen jälkeen, on tutkintokohtainen tukiaika normatiivinen suoritus aika lisättyä 12 kuukaudella. Suomessa tukiaika on tavoitteellinen suorittamisaika lisättyä 10 tukikuukaudella. Ruotsissa ei ole erikseen tutkintokohtaista enimmäistukiaikaa, vaan tukea myönnetään 40 viikoksi vuodessa ja enimmäisaika kaikkiin korkeakouluopintoihin on pääsääntöisesti 240 viikkoa, joka vastaa kuutta lukuvuotta päätoimisesti opiskellen. Islannissa tukea saa tutkinnon laajuuden mukaiselle ajalle.

2.3 Nykytilan arviointi

Kotikuntaedellytys opintotuen myöntämiseksi ulkomailla suoritettaviin opintoihin

Kotikuntalain 1 §:n 3 momentin mukaan jollei muussa laissa toisin säädetä, kotikuntalain säännöksiä noudatetaan myös silloin, kun valtion tai kunnan viranomaisen taikka Kansaneläkelaitos tekee ratkaisuja, joihin henkilön kotikunnalla ja siellä olevalla asuinpaikalla tai henkilön tilapäisellä asuinpaikalla on vaikutusta. Kotikuntalain esitöiden mukaan henkilön kotikunta on mahdollista ratkaista kullakin hallinnonalalla itsenäisesti, mutta soveltaen kuitenkin kotikuntalakia (HE 104/1993 vp). Vaikka kotikuntalaki antaa mahdollisuuden määrittellä kotikunnan henkilön tosiasiallisen asumisen lisäksi myös henkilön perhesuhteisiin, toimeentuloon tai muihin vastaaviin seikkoihin liittyvän kiinteän yhteyden perusteella (kotikuntalain 2 § ja 5 §), määräytyy kotikuntalain mukainen kotikunta kuitenkin pääsääntöisesti henkilön asumisen perusteella. Lisäksi kotikuntalakia sovelletaan rajoitetusti ulkomalaisiin (mm. kotikuntalain 1 ja 4 §). Myös opintotuen toimeenpanossa noudatettu kotikunnan ja oleskelun tilapäisyyden määrittelyminen on käytännössä perustunut siihen, missä maassa henkilö on asunut. Näin ollen nykyisiä opintotukilain 1 §:n 4 momentin säännöksiä opintotuen myöntämisestä ulko-

mailla harjoitettaviin opintoihin voidaan käytännössä pitää asumiseen perustuvina edellytyksinä.

Kahden vuoden asuisehtoa voidaan pitää varsin tarkkarajaisena sekä käytännöllisenä määritelmänä integraatiosta tukea myöntävään maahan. Ehto on mahdollistanut opiskelijaliikkuvuuden tukemisen ja samalla myös estänyt epätarkoituksenmukaisen tuen hyväksikäytön eli nk. opintotukishoppailun.

Opintotuen myöntäminen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi

Tutkintokohtainen tukiaika on varsin niukka, mikä rajaa mahdollisuuksia suorittaa opintotuen turvin useita samantasoisia tutkintoja. Opiskelijalla voi olla opinto-oikeus useaan samantasoiseen tutkintoon ja opiskelija voi suorittaa samanaikaisesti useampaa kuin yhtä tutkintoa, mutta tukea maksetaan vain yhteen tutkintoon. Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 64 tukikuukautta, mikä mahdollistaa sen, että opintotukea on käytettävissä ensimmäisen korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen myös toisen korkeakoulututkinnon suorittamisen.

Opintotuen kaksiportainen myöntö mahdollistaa sen, että opiskelijalle voidaan myöntää alemman korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen opintotukea erikseen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Jos opiskelija haluaa vaihtaa opintoalaa kesken korkeakoulututkinnon suorittamisen, voi hän käyttää jäljellä olevat tutkintokohtaiseen opintotukiaikaan laskettavat tukikuukaudet suorittaessaan uusia tutkinto-opintoja. Opintotuen rajaus yhteen samantasoiseen tutkintoon poistaisi opiskelijalta mahdollisuuden rahoittaa toinen samantasoinen tutkinto opintotuella, mutta se ei kuitenkaan estäisi opiskelijaa hakeutumista tutkinto-opiskelijaksi usealla alalla ja samalla tasolla.

Koulumatkatuen myöntämisperusteet

Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen koulumatkatuesta tuli voimaan heinäkuussa 1997. Laki säädettiin siksi, että valtion ja kuntien säästöpäätösten seurauksena

kuntien koulukuljetusten järjestäminen oli vähentynyt ja yhä useampi opiskelija oli jäänyt kuljetusedun ulkopuolelle. Kuntien vaihtelevat koulukuljetuskäytännöt olivat lisänneet eriarvoisuutta. Uuden etuuden käyttöön ottaminen oli perusteltua myös siksi, että opintotuen mitoituksessa ei oteta huomioon päivittäisistä koulumatkoista aiheutuvia kustannuksia.

Koulumatkatukea on kehitetty luopumalla työssäoppimisen ajalle maksettavan palkan huomioonottamisesta, ottamalla sen piiriin muun muassa näyttötutkintona suoritettava ammatillinen peruskoulutus sekä väljentämällä koulumatkatuen myöntämiseen liittyviä eräitä muita rajoituksia. YTV:n seutulippujen hinnan nousun perusteella koulumatkatukilain mukaista joukkoliikennettä käyttävän opiskelijan matkakustannusten korvausrajaa on korotettu kerran vuonna 2004.

Joukkoliikennelain voimaantulon yhteydessä vuonna 2009 liikenne- ja viestintäministeriön vahvistama sarjalipputaksa kumoutui eikä uuteen lakiin sisällynyt valtuutussäännöstä vastaavan sarjalipputaksan antamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on antanut koulumatkatukilain valtuutussäännöksen nojalla asetuksen eräiden koulumatkakustannusten laskentaperusteista. Asetusta sovelletaan määriteltäessä koulumatkakustannuksia, kun opiskelijan käyttämä matkustustapa on koulutuksen järjestäjän järjestämä koulukuljetus tai oma matkustustapa. Asetusta on tarkistettu lukuvuosittain linja-autoliikenteen kokonaiskustannusindeksin muutoksen perusteella.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 1370/2007 rautateiden ja maanteiden julkisista henkilöliikennepalveluista sekä neuvoston asetusten (ETY) N:o 1191/69 ja (ETY) 1107/70 kumoamisesta, jäljempänä palvelusopimusasetuksessa, säädetään toimenpiteistä ja menettelytavoista, joita toimivaltaisten viranomaisten on sovellettava turvatessaan kansalaisille riittävät, laadukkaat ja varmat julkisen henkilöliikenteen palvelut. Julkista tukea voidaan maksaa vain palvelusopimusasetuksen mukaisesti. Joukkoliikennelaki on uudistettu palvelusopimusasetuksen edellyttämällä tavalla. Uusi joukkoliikennelaki (869/2009) tuli voimaan 3.12.2009. Sen mukaan toimivaltainen viran-

omainen tekee päätöksen joukkoliikennepalvelujen järjestämisestä palvelusopimusasetuksen mukaisesti ja tekee sopimukset kilpailutuksella valittujen liikenteenharjoittajien kanssa. Liikenteenharjoittajille voidaan maksaa julkista tukea palvelusopimusasetuksen mukaisesti. Uudistuksen strategisena tavoitteena oli luoda edellytyksiä peruspalvelutasoisten joukkoliikennepalvelujen turvaamiselle koko maassa sekä joukkoliikenteen käytön lisäämiselle keskeisillä kaupunkiseuduilla ja niiden välisessä liikenteessä.

Palvelusopimusasetuksen mukaisiin joukkoliikennepalveluihin liittyen vuodesta 2015 alkaen otetaan käyttöön vaihteittain toimivalttaisten viranomaisten yhteinen joukkoliikenteen lippu- ja maksujärjestelmäpalvelu. Siirtymäajan sopimuksia on voimassa vielä vuoden 2019 aikana. Toimivalttaisten viranomaisten yhteinen lippu- ja maksujärjestelmä, TVV lippu- ja maksujärjestelmä Oy, on yli 20 kaupunkiseutua kattava joukkoliikenneviranomaisten yhteinen IT-palvelu- ja hankintayhtiö, jonka tarkoituksena on hankkia, kehittää ja ylläpitää joukkoliikenteen toimivalttaisten viranomaisten yhteistä lippu- ja maksujärjestelmää. Uudistus tulee muuttamaan koulumatkatuen toimintaympäristöä siten, että nykyisen Matkahuollon valtakunnallisen koulumatkalipun sijaan koulumatkatukeen oikeutetuille opiskelijoille voitaisiin myydä kaupunki- tai seutuliikenteessä matkavyöhykkeisiin perustuva lipputuote. Alustavan arvion mukaan kilpailutuksen ja kunnan rahoitusosuuden vuoksi uusien vyöhykeperusteisten matkalippujen hinnat tulevat olemaan lyhyillä matkoilla nykyistä koulumatkatukilippua edullisempia siten, että koulumatkatuen saamisen ehtona oleva kuukausittainen 54 euron raja ei välttämättä ylittyisi, vaikka koulumatka olisi yli 10 kilometriä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet

Opintotuen saatavuudella ulkomaille suoritettaviin opintoihin halutaan edistää kansainvälistä opiskelijaliikkuvuutta. Opintotuen ja opintotukimenojen tarkoituksenmukaisen

kohdentumisen kannalta olisi perusteltua, että Suomen opintotukilain mukaista opintotukea myönnettäisiin sellaisille henkilöille, jotka ovat riittävässä määrin integroituneet suomalaisen yhteiskuntaan. Jos taas opiskelijaliikkuvuutta haluttaisiin rajoittaa, voitaisiin ulkomaille myönnettävän opintotuen ehtoja tiukentaa nykyisestään tai luopua tuen myöntämisestä ulkomaisiin opintoihin kokonaan. Ulkomaille myönnettävän opintotuen ehtojen tiukentaminen heikentäisi opiskelijoiden taloudellisia edellytyksiä opiskella ulkomailta vähentäen samalla ulkomailta opiskelevien määrää ja siitä aiheutuvia opintotukimenoja. Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteissa tulisi ottaa huomioon liikkuvuuden lisääntyminen ja EU-tuomioistuimen ratkaisut, joiden perusteella pelkkä asumisehto on ristiriidassa EU-lainsäädännön kanssa.

Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisujen valossa nykyistä opintotukilain 1 §:n 4 momenttia ja sen soveltamiskäytäntöä voidaan pitää luonteeltaan liian ehdottomana eikä se ota riittävästi huomioon muita sellaisia seikkoja, jotka voivat kuvata tosiasiallisen liittynän astetta kyseisen opintotuen hakijan ja suomalaisen yhteiskunnan välillä. Nykyisiä säännöksiä opintotuen myöntämiseksi ulkomailta harjoitettaviin opintoihin ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne eivät perustuisi enää yhtä vahvasti henkilön asuinpaikkaan, vaan tukea voitaisiin myöntää myös silloin, jos henkilöllä voidaan katsoa olevan muuten elinolosuhteidensa perusteella kiinteät siteet Suomeen.

3.2 Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen

Esityksen tavoitteena on rajoittaa opintotuen myöntämistä usean samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi ja vähentää opintotukimenoja. Tuen myöntämisen rajauksella tuetaan samalla muita keskeisiä korkeakoulupoliittisia tavoitteita, joita ovat korkeakoulututkinnon suorittaneiden työmarkkinoille siirtymisen nopeuttaminen ja opiskelupaikkojen kohdentumisen parantaminen. Opiskelijavalintauudistuksella edistetään erityisesti ilman korkeakoulupaikkaa olevien

mahdollisuuksia päästä korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen.

Opintotukioikeus voidaan rajata enintään yhteen alempaan ja yhteen ylempään korkeakoulututkintoon joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa tai enintään yhteen alempaan ja yhteen ylempään korkeakoulututkintoon sekä ammattikorkeakoulussa että yliopistossa. Käytännössä vaihtoehtojen ero on se, että jälkimmäinen vaihtoehto ottaisi huomioon opintoalan vaihtamisen korkeakoulusektorien ja tutkintotasojen välillä. Ensimmäinen vaihtoehto kaventaisi opiskelijan oikeutta saada opintotukea usean korkeakoulututkinnon suorittamiseen enemmän kuin toinen vaihtoehto.

Ensimmäinen vaihtoehto tarkoittaisi sitä, että myönnettäessä opintotukea ammattikorkeakoulujen ammattikorkeakoulututkinnot ja yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot katsottaisiin samantasoisiksi kuin myös ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot yliopistojen ylempien korkeakoulututkintojen kanssa. Jos opiskelija olisi suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon, hän ei voisi saada opintotukea enää toisen ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Jos opiskelija olisi suorittanut ylempään ammattikorkeakoulututkinnon, hän ei voisi saada opintotukea enää toisen ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Edelleen jos opiskelija olisi suorittanut pelkän ylempään korkeakoulututkinnon tai sekä alemman että ylempään korkeakoulututkinnon yliopistossa, hän ei voisi enää saada opintotukea ammattikorkeakoulututkinnon, ylempään ammattikorkeakoulututkinnon, toisen alemman tai ylempään korkeakoulututkinnon tai toisen alemman sekä ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseksi yliopistossa. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut tai pelkän alemman korkeakoulututkinnon yliopistossa suorittanut voisi saada tukea ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseksi joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittanut opiskelija puolestaan ei voisi saada tukea toisen korkeakoulutut-

kinnon suorittamiseksi lainkaan. Tukea voisi kuitenkin saada edelleen jatkotutkinnon suorittamiseen, täydennyskoulutukseen, erillisopintoihin, sekä ammatilliseen tai virkakelpoisuuteen tähtääviin opintoihin.

Toisessa vaihtoehdossa ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa suoritettavia tutkintoja ei katsottaisi opintotukea myönnettäessä samantasoisiksi. Esimerkiksi jos ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella ei katsottaisi olevan jo samantasoisista korkeakoulututkintoa hänen siirtyessään suorittamaan uutta sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, hän voisi saada uuteen tutkintoon kaikkiin korkeakouluopintoihin myönnettävästä tukiajasta jäljellä olevat tukikuukaudet. Ensimmäisessä vaihtoehdossa tukikuukausia myönnettäisiin vastaavassa tapauksessa vain ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tutkinnon suorittamisen jälkeen määräytyvä tutkintoaika olisi kuitenkin sama kaikilla. Ensimmäiseen tutkintoon käytetyt tukikuukaudet vähennetään 64 tukikuukauden enimmäisajasta, joten jäljelle jäävän tukiaikaa on hyödynnettävissä sitä enemmän muihin opintoihin mitä vähemmän tukea on käyttänyt ensimmäiseen tutkintoon.

Opintotukioikeuden rajoittaminen vain yhden samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi olisi opintotukijärjestelmän ja opintotuen toimeenpanon selkeyden sekä opiskelijoiden yhdenvertaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisinta toteuttaa siten, että toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi ei saisi opintotukea riippumatta siitä, onko opiskelija saanut opintotukea ensin suoritetun korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Tällöin esimerkiksi ulkomailla korkeakoulututkinnon jo suorittanut henkilö ei voisi saada opintotukea toisen samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, vaikka hän ei olisi saanut aiemmin suoritettuun tutkintoon opintotukea. Vaihtoehtoisesti korkeakoulututkinnon suorittaneella voisi olla oikeus opintotukeen toisen samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, jos hän ei olisi aiemmin nostonut opintotukea lainkaan. Tällöin rajaus koskisi kaikkia niitäkin, jotka ovat käyttäneet vain vähäisen määrän opintotukea. Tämä saattaisiin kokea epäoikeudenmukaiseksi. Syyt siihen, ettei käytä opintotukea, on monia; esimerkiksi työtulot tai muut tukijärjestelmät.

Tämän vuoksi on selkeintä rajata tukioikeutta pelkästään aiemmin suoritettua tutkinnon perusteella.

Esityksessä ehdotetaan, että opintotukeen ei olisi oikeutta alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalle, joka on jo suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Myöskään ylemmän korkeakoulututkinnon taikka ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi ei olisi oikeutta opintotukeen opiskelijalla, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon. Opintotukeen ei olisi oikeutta toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi riippumatta siitä, onko opiskelija saanut opintotukea ensin suoritettua korkeakoulututkinnon suorittamiseksi.

3.3 Koulumatkatuen myöntämisperusteet

Esityksen tavoitteena on yhteensovittaa koulumatkatuen myöntämisperusteet ja vuonna 2015 käyttöön otettava toimivaltaisten viranomaisten yhteinen lippujärjestelmä kustannusneutraalisti ja muuttamatta nykyistä valtio-kunta rahoitussuhdetta.

Nykyinen käytäntö, jossa koulumatkatuki maksettaisiin joukkoliikenteessä toimivaltaisten viranomaisten joukkoliikenteen uuden lipun myyjän kautta nykyisen kustannusrajan ja kilometrirajan perusteella, vähentäisi valtion koulumatkatukimenoja ja lisäisi kuntien kustannuksia. Tämä johtuisi siitä, että nykyistä useamman opiskelijan kuukausittaiset koulumatkakustannukset jäisivät alle 54 euron kuntien opiskelijoiden matkalippujen hintojen alentamiseksi maksaman tuen vuoksi. Koulumatkatukimienot saattaisivat vähetä lisäksi kilpailutuksen vuoksi. Lisäksi menoja vähentäisi se, että eräillä kaupunkialueilla kuukauden ajalle ostettavat matkaliput jäisivät erityisesti lyhyillä matkoilla alle koulumatkatuen ehtona olevan 54 euron. Tämä vaihtoehto ei edellyttäisi muutoksia koulumatkatukilakiin.

Jos tavoitteena on, että tuetaan opiskelijan koulumatkakustannuksia ja lisäksi joukkoliikenteen järjestämistä, niin tarkoituksenmu-

kaisin olisi malli, jossa koulumatkatuki maksettaisiin toimivaltaisten viranomaisten yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän ylläpitäjän (TVV Oy) kautta toimivaltaisille viranomaisille opetus- ja kulttuuriministeriön asetukseen perustuvan laskennallisen taksan perusteella. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen koulumatkojen tukemisesta vastaisi edelleen pääasiassa valtio ja rahoituskanavoitaisiin liikenteen järjestäville toimivaltaisille viranomaisille edelleen niiden kautta liikennöitsijöille. Tällöin koulumatkatuki määräytyisi samanlaisin periaattein valtaosassa toimivaltaisten viranomaisten toimivaltaan kuuluvassa joukkoliikenteessä. Tämä toteuttamisvaihtoehto voitaisiin toteuttaa valtio-kunta rahoitussuhteen kannalta kustannusneutraalisti siten, että HSL:n alueen ulkopuolella ryhdyttäisiin koulumatkatukea maksettaessa soveltamaan opetus- ja kulttuuriministeriön asetusta eräistä koulumatkatuen laskentaperusteista. Muiden kaupunkiseutujen joukkoliikenteessä tulisi arviolta 2 100 uutta tuen saajaa, mistä aiheutuisi lisämenoja. Kokonaiskustannukset eivät kuitenkaan kasvaisi, jos uusien vyöhykelippujen taksat ovat nykyistä edullisempia.

HSL (Helsingin seudun liikenne) ei ole mukana toimivaltaisten viranomaisten yhteisessä lippu- ja maksujärjestelmässä. Jos kaikkien toimivaltaisten viranomaisten (mukaan lukien HSL) järjestämässä joukkoliikenteessä ryhdyttäisiin korvaamaan koulumatkakustannuksia soveltamalla opetus- ja kulttuuriministeriön asetusta eräistä koulumatkatuen laskentaperusteista ja muutoksen tulisi olla kustannusneutraali, tulisi koulumatkatuen myöntämisperusteita tiukentaa ja opiskelijan saama koulumatkatuki pieneniä.

Nykyisin HSL:n alueella koulumatkansa kulkeva opiskelija voi ostaa HSL:n alueen kuntien varoilla tuetun seutulipputuotteen opiskelija-alennuksella. Jos opetus- ja kulttuuriministeriön asetusta ryhdyttäisiin soveltamaan myös HSL:n alueella ilman että tuen myöntämisperusteita tiukennetaan, kasvaisivat koulumatkatukimienot vuositason arviolta noin 10,5–13 milj. euroa. Samalla HSL:n alueen kuntien menot vähenisivät vastaavasti. Arvio perustuu siihen, että HSL:n alueella liikkuvista lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista arviolta 15 000 tu-

lisi koulumatkansa pituuden vuoksi koulumatkatuen piiriin ja korvaus olisi opiskelijaa kohti vuodessa keskimäärin 700—900 euroa. Koulumatkatuen piiriin tulevien osuus olisi tällöin 33 % kaikista ko. alueen lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen oppilaitosmuotoisen koulutuksen opiskelijoista.

Joukkoliikenteen käytön edistämiseksi esitetään, että opiskelijan käyttäessä toimivaltaisen viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa joukkoliikennettä (TVV Oy), koulumatkakustannukset korvattaisiin koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen mukaisesti. Tällöin koulumatkatukea maksettaisiin näiden viranomaisten yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän kautta toimivaltaisille viranomaisille.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteet

Kansaneläkelaitoksen selvityksen mukaan lukuvuonna 2012—2013 hylättiin 66 ulkomaille tukea hakevan hakemus sillä perusteella, että hakija ei täytä opintotukilain asu-misehtoa. Lukumäärän perusteella arvioidaan, että kiinteiden siteiden ottaminen tuen myöntämisperusteeksi voisi lisätä tuen saajamäärää vuositasolla enintään joitakin kymmeniä opiskelijoita, joten muutoksesta aiheutuva lisämäärärahan tarve jäisi hyvin vähäiseksi ja olisi toteutettavissa momentin 29.70.55 opintoraha- ja asumislisän mitoitettun määrärahan puitteissa.

Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen

Tuen myöntämisen rajoittaminen korkeakoulu tutkinnon suorittaneilla toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi vähentäisi opintotukimenoja ja tuensaajamäärää vähitellen. Uudesta rajauksesta aiheutuisi säästöä vähitellen vuodesta 2016 lähtien siten, että se olisi vuoteen 2019 mennessä 10,5 milj. eu-

roa. Tuensaajamäärä vähenisi arviolta 3 200 opiskelijalla. Vuonna 2016 arvioidaan olevan 900 opiskelijaa, joille ei myönnettäisi tukea toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi. Tämä vähentäisi momentin 29.70.55 määräraharavetta arviolta 1 700 000 euroa. Vuonna 2017 määrärahan tarve vähenisi arviolta 5 600 000 euroa. Tällöin tukea ei myönnettäisi rajauksen vuoksi arviolta 1 700 opiskelijalle. Vuodesta 2018 lähtien saajamäärä vähenisi 3 100:lla menojen vähetessä 10,3 milj. euroa.

Rajoitus koskisi erityisesti jo ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, jotka hakeutuvat tutkinnon suoritettuaan opiskelemaan toista ammattikorkeakoulututkintoa tai korkeakoulututkintoa yliopistossa. Muutoksella rajattaisiin myös alemman korkeakoulututkinnon taikka sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden oikeutta opintotukeen toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi yliopistossa. Rekisteritietojen mukaan vuosittain yliopistossa aloittavista uusista opiskelijoista noin 1 000 on jo suorittanut jonkun korkeakoulututkinnon yliopistossa. Näistä noin 70 prosentilla on suoritettuna ylempi korkeakoulututkinto. Lisäksi noin 2 400:lla on entuudestaan jo ammattikorkeakoulututkinto. Suurin osa näistä on kuitenkin hakeutunut suorittamaan yliopistoon ylempää korkeakoulututkintoa (n. 1 600). Ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista puolestaan 1 700:lla on jo ammattikorkeakoulututkinto ja 450:llä korkeakoulututkinto yliopistosta. Pelkän alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista on vuosittain alle 200.

Potentiaalisesta aiemman tutkinnon kanssa samantasoiseksi määriteltävän korkeakoulututkinnon suorittavia aloittaa vuosittain korkeakouluissa arviolta noin 4 000, joista ammattikorkeakoulututkinto on jo 63 prosentilla ja 37 prosentilla tutkinto yliopistosta. Näistä opintotukea käyttää säännöllisesti arvioilta noin puolet. Vain osa opiskelijoista hyödyn-tää nykyisin tutkinnon suorittamisen jälkeen kaikki jäljellä olevat opintotukikuukaudet suorittaakseen toisen tutkinnon. Kelan rekisteritietojen perusteella näyttäisi siltä, että toisesta tutkinnosta opiskellaan vain tiettyjä opintoja ja opintotukea hyödynnetään työn

ohella opiskellen. Opintotuen käyttöaste mahdollisen toisen tutkinnon suorittamiseksi ja opintojen loppuvaiheessa on alhaisempi kuin opintojen alussa ensimmäistä tutkintoa suoritettaessa.

Opiskelijalla ei olisi käytettävissä opintotukea alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi, jos hän olisi jo suorittanut alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon taikka ylemmän korkeakoulututkinnon ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Myöskään opiskelijalla, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon, ei olisi käytettäviä opintotukea vastaavien uusien tutkintojen suorittamiseksi. Toisen samantasoisien tutkinnon suorittaminen ei kuitenkaan olisi kokonaan yhteiskunnan tuen ulkopuolella, koska aikuisopiskelija voi saada ansaintaperusteista aikuiskoulutustukea ja työtön työnhakija voi opiskella korkeakoulututkintoa työttömyysturvalla.

Korkeakoulututkinnon suorittamiseksi opintotukea myönnettäisiin edelleenkin kaksiosittaisesti ensin alemman tutkinnon suorittamiseen ja sen jälkeen erikseen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voisi saada edelleenkin enintään 64 tukikuukautta. Opiskelija otetaan yliopistossa yleensä suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa. Opiskelija voi myös hakeutua alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen erillisvalinnan kautta suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa, jolloin hänellä olisi käytettävissä tukikuukausia ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Tukea voitaisiin edelleen myöntää korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen jatkotutkinnon suorittamiseksi, erikoistumiskoulutukseen, ammatilliseen täydennyskoulutukseen tai jonkin virkakelpoisuuden saavuttamiseksi. Järjestelmä kannustaa edelleen tutkinnon tehokkaaseen suorittamiseen, koska opiskelijalla on ensimmäisen tutkinnon suorittamisen jälkeen käytettävissä muihin korkeakouluopintoihin sitä enemmän tukea mitä vähemmän on käyttänyt tukea ensimmäisen tutkinnon suorittamiseen.

Koulumatkatuen myöntämisperusteet

Koulumatkatukea saa vuosittain noin 68 000 opiskelijaa. Koulumatkatuen myöntäminen opetus- ja kulttuuriministeriön taksan perusteella lisäisi koulumatkatuen saajia noin 2 100 opiskelijalla. Samalla kuitenkin keskimääräinen koulumatkatuen määrää lasiksi hieman. Tämä johtuisi siitä, että uusien vyöhykelippujen hinnat jäisivät hieman edullisemmaksi kuin Matkahuollon valtakunnallinen koulumatkatukilippu. Koulumatkatukimenoista maksettiin vuonna 2013 Matkahuollolle 34,8 milj. euroa. Matkahuollon osuus on noin 2/3 kaikista koulumatkatuen menoista. Siirryttäessä toimivaltaisen viranomaisten järjestämään joukkoliikennemalliin, jossa koulumatkatuki korvattaisiin eräiden koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen perusteella, suurin osa nykyisin Matkahuollolle maksettavasta määrärahasta siis ohjautuisi jatkossa yhden lippujärjestelmän ylläpitäjän (TVV Oy) kautta toimivaltaisille viranomaisille. Koska muutos tulee toteuttaa kustannusneutraalisti, HSL:n alueella (Espoon, Helsingin, Kauniaisten, Keravan, Kirkkonummen, Sipoon ja Vantaan kuntien muodostamalla alueella) järjestetty joukkoliikenne olisi mainitun asetuksen soveltamisalan ulkopuolella. HSL:n alueella olisi edelleenkin mahdollista saada koulumatkatukea samoilla perusteilla kuin nykyisin. Tällöin koulumatkatukea maksettaisiin opiskelijalle nykymallin mukaisesti koulumatkan ylittäessä 10 kilometriä ja kuukausittaisten matkakustannusten ylittäessä 54 euroa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Kiinteiden siteiden määritelmä ulkomaille myönnettävän tuen myöntämisperusteena poistaisi nykyisen säädöksen tulkinnallisia ongelmia ja EU-oikeudellisia epäkohtia. Kiinteiden siteiden määritelmä edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa ja lisäisi ratkaisutoiminnan työmäärää.

Tuen myöntämisen rajaaminen vain yhteen samantasoiseen korkeakoulututkintoon joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa monimutkaistaa opintotuen myöntämistä. On

ennakoitavissa, että muutos tulee pitkän aikaa aiheuttamaan runsaasti yhteydenottoja ja selvityspyyntöjä Kansaneläkelaitokseen, opetus- ja kulttuuriministeriöön, korkeakouluihin sekä valituksia opintotuen muutoksenhaku-lautakuntaan. Muutos edellyttää sekä korkeakoulujen että Kansaneläkelaitoksen opintotukiviranomaisilta tiedottamista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetusta eräistä koulumatkatuen laskentaperusteista sovellettaisiin lain tultua voimaan nykyistä laajemmin eli myös maksettaessa koulumatkatukea opiskelijan käyttäessä palvelusopimusasetuksessa tarkoitetun toimivaltaisen viranomaisen järjestämää joukkoliikennettä. Muutoksella ei kuitenkaan olisi merkittäviä vaikutuksia koulumatkatuen toimeenpanon työmäärään, koska samanaikaisesti vähenisi työmäärä, joka aiheutuu nykyisin tuen maksamisesta valtakunnallisia matkalippuja myyvälle Matkahuollolle.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kiinteiden siteiden määritelmään ottamisella ulkomaille myönnettävän tuen myöntämisperusteeksi edistettäisiin opiskelijaliikkuvuutta. Koulumatkatukilakiin ehdotetulla muutoksella tuettaisiin koulumatkatukeen oikeutettujen matkakustannuksia sekä edistettäisiin joukkoliikenteen käyttämistä.

Opintotuen myöntämisen rajoittaminen enintään yhden samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi vaikuttaa tulevien opiskelijoiden hakeutumiskäyttäytymiseen ja opiskelijavalintoihin. Uusi rajausta vähentää erityisesti jo korkeakoulututkinnon suorittaneiden hakeutumista uudelleen tutkinto-opiskelijoiksi. Opiskelijavalintauudistuksessa pyritään varaamaan yhteishaussa tarjolla olevista opiskelupaikoista osa henkilöille, jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet korkeakoulututkintoa. Opinto-ohjauksen tärkeys korostuu, jotta opiskelijat hakeutuisivat toisen asteen opintojen jälkeen mieluisimmalle opintoalalle korkeakoulussa. Myös muiden kuin tutkintotavoitteisten opiskelumahdollisuuksien kuten esimerkiksi avoimen korkeakoulutuksen ja täydennyskoulutuksen tärkeys oman osaamisen täydentämiseksi korostuu, koska opintotukea voi jatkoissa saada vain yhden samantasoisien korkeakoulututkinnon

suorittamiseksi. Opiskelualan vaihtaminen voi olla rajallisemman opintotuen myötä jo korkeakoulututkinnon suorittaneille tulevaisuudessa vaikeampaa. Uusi rajausta ohjaa opiskelijaa tekemään opintoalan vaihdoksen mahdollisimman hyvissä ajoin. Opiskelijan tulee saada korkeakoululta ja Kansaneläkelaitokselta riittävästi informaatiota siitä, kuinka opintoalan vaihdos vaikuttaa opiskelualan toimeentulon järjestämiseen. Opintoalan vaihtajien tilannetta helpottavat esimerkiksi toimivat opintojen hyväksi lukemismenettelyt ja erillisvalinnat.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esityksen lähtökohtana on ollut ottaa huomioon EU-tuomioistuimen ratkaisut, joissa pelkkä asumisehto ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteena on katsottu olevan ristiriidassa EU-lainsäädännön kanssa. Lisäksi hallitus on julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2015—2018 sopinut yhtenä sopeutustoimena valtion menojen vähentämiseksi, että toisen samantasoisien tutkinnon suorittamista korkea-asteella ei tueta 1.8.2015 lähtien. Opintotukilain muutosten osalta esitys on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa.

Joukkoliikennelaki on uudistettu EU:n parlamentin ja neuvoston asetukseen 1370/2007 eli palvelusopimusasetuksen edellyttämällä tavalla. Uusi joukkoliikennelaki (869/2009) tuli voimaan 3.12.2009. Palvelusopimusasetuksen mukaisesti joukkoliikennepalveluihin liittyen otetaan vaiheittain käyttöön toimivaltainen viranomaisten yhteinen joukkoliikenteen lippu- ja maksujärjestelmä, jota toimivaltaiset viranomaiset ovat valmistelleet yhteistyössä Liikenneviraston kanssa. Uusi lippujärjestelmä tulee muuttamaan koulumatkatuen toimintaympäristöä siten, että nykyisen valtakunnallisen koulumatkalipun sijaan koulumatkatukeen oikeutetuille opiskelijoille voitaisiin myydä kaupunki- tai seutuliikenteessä matkavyöhykkeisiin perustuva lipputuote. Koulumatkatuen myöntämisperusteita on tarpeen yhteen sovittaa lippujärjestelmien uudistuttua ottamalla huomioon koulumatka-

tuen koulutus- ja liikennepoliittiset lähtökohdat sekä toimeenpanon selkeys. Valmistelussa on lähdetty siitä, että muutos ei lisää valtion tai kuntien menoja. Toimeenpanon kannalta kaikkein selkeimmäksi vaihtoehdoksi on osoittautunut malli, jossa koulumatkakustannukset korvattaisiin koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen mukaisesti ja maksettaisiin näiden viranomaisten yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän kautta toimivaltaisille viranomaisille. Esitys on valmisteltu koulumatkatuen osalta opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen ja Liikenneviraston kanssa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Esityksestä, joka koskee opintotuen rajaamisesta yhden samantasoisien korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, pyydettiin lausunto oikeusministeriöltä, puolustusministeriöltä, sisäministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä sekä työ- ja elinkeinoministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, Ahvenanmaan maakuntahallitukselta, Kansaneläkelaitokselta, korkeakouluilta, Unifi ry:ltä, Arene ry:ltä, sekä keskeisiltä opiskelijajärjestöiltä. Lisäksi lausunnon antoi Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto (YHL). Tuen myöntämisen rajoittamista toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi korkea-asteella vastustettiin noin joka toisessa lausunnossa. Kriittisesti suhtautuvissa lausunnoissa todettiin esityksen monimutkaistavan opintotuen toimeenpanoa ja vähentävän opintotuen joustavuutta, koska erityisesti kokonaan toiselle koulutuslalle siirtyvien opintojen rahoitus vaikeutuu. Lisäksi muutos voi johtaa tukiajan käytön optimointiin. Ehdotetun muutoksen todettiin olevan ristiriidassa elinikäisen oppimisen strategian kanssa ja lisäävän paineita tarjota monimuotokoulutusta. Ehdotuksen todettiin olevan ongelmallinen erityisesti ammattikorkeakoulujen rahoitusmallin kanssa, koska suoritettujen tutkintojen määrä voi vähentyä. Eräissä lausunnoissa todettiin, että voimaantulon lykkäys vuodella olisi perusteltua, jotta korkeakoulut ja korkeakouluopiskelijat voisivat valmistautua uudistukseen. Myöhäisempi voimaantulo olisi yhteneväi-

nen myös korkeakoulujen opiskelijavalinta-uudistuksen toisen vaiheen voimaantulon kanssa. Molemmilla uudistuksilla on samansuuntaiset tavoitteet ja molemmat vaikuttavat hakijakäyttäytymiseen. Esitystä puoltavissa lausunnoissa todettiin sen olevan linjassa muiden korkeakoulusektorille toteutettujen uudistusten kanssa. Muutoksella voidaan mahdollistaa useammalle opiskelijalle tuettu opiskelu, kun valtion rahoitusta ei ohjata moninkertaisesti samantasoisiin tutkintoihin samoille opiskelijoille. Lisäksi esitykseen myönteisesti suhtautuvissa lausunnoissa nähtiin muutoksen nopeuttavan valmistumista, mutta se edellyttää korkeakouluilta ja toisen asteen oppilaitoksilta opinto-ohjausta sekä opetussuunnitelmien rakenteiden uudistamista. Myönteisenä pidettiin sitä, että muutoksesta huolimatta olisi mahdollista saada tukea jatkotutkinnon suorittamiseen, ammatilliseen täydennyskoulutukseen tai ammatillisen tai virkakelpoisuuden saavuttamiseksi. Lausuntopalautteen perusteella ehdotetaan, että opintotukilain uusi 6 a § tulisi voimaan 1.8.2016, jotta opiskelijat ja korkeakoulut voisivat sopeutua ehdotettuun muutokseen paremmin. Lisäksi ehdotetaan, että lain 6 a §:ää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, joihin opiskelija ottaa opiskelupaikan vastaan 1 päivänä elokuuta 2016 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa. Muotoilu takaa sen, että ennen lain voimaan tuloa aloitettuihin opintoihin myönnetään opintotukea voimassa olevan lain perusteella. Lisäksi esityksessä on arvioitu lausunnolla ollutta versiota perusteellisemmin ehdotuksen suhdetta perustuslakiin.

Hallituksen esitykseen sisältyvistä koulumatkatuen ja ulkomaille myönnettävän opintotuen myöntämisperusteita koskevista muutosehdotuksista pyydettiin lausunto liikenne- ja viestintäministeriöltä, oikeusministeriöltä, sisäministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, ulkoasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymältä, Kansaneläkelaitokselta, Linja-Autoliitolta, Liikennevirastolta, Oy Matkahuolto Ab:ltä, TVV Lippu- ja maksujärjestelmä Oy:ltä, VR:ltä, Suomen Kuntaliitolta, 23 kaupungilta, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilta sekä keskeisiltä opiskelijajärjestöiltä.

Lausunnonantajat pitivät koulumatkatuen myöntämisperusteita koskevaa esitystä pääsääntöisesti tarpeellisenä ja kannatettavana. HSL esitti kuitenkin lausunnossaan, että koulumatkatukeen varattu määräraha jaetaan samoin perustein kaikille toimivaltaisille viranomaisille. Kuntaliitto katsoi lausunnossaan, että ehdotettu malli on joukkoliikenteen palvelujen ja hinnoittelun kannalta välttämätön. Kuntaliiton mukaan valtion tulisi jatkossa nostaa koulumatkatukeen varattua määrärahaa, jotta ehdotettua mallia voitaisiin soveltaa myös HSL:n alueen joukkoliikenteessä. Kansaneläkelaitos ja Liikennevirasto esittivät

lausunnoissaan eräitä huomioonotettavia tarkennuksia esityksen perusteluihin. Opiskelijajärjestöt ottivat lausunnoissaan kantaa erityisesti kiinteiden siteiden määrittelyä mahdollisimman tarkasti ja selkeästi opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi. Valtiovarainministeriö toivoo lausunnossaan, että koulumatkatukeen ehdotetun muutoksen taloudellisia ja muita vaikutuksia tulee arvioida, kun järjestelmä on ollut käytössä muutamia vuosia. Säädösehdotusten suhdetta on tarkasteltu suhteessa perustuslakiin ja säästämisyjärjestykseen oikeusministeriön edellyttämällä tavalla.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Opintotukilaki

1 §. *Lain soveltamisala.* Opintotukilain 1 §:ssä säädetään lain yleisestä soveltamisalasta. Pykälän 4 momentissa säädetään opintotuen myöntämisestä ulkomailla harjoitettaviin opintoihin. Voimassa olevan säännöksen mukaan ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea myönnetään Suomen kansalaiselle, jolla on ollut kotikunta Suomessa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ja jonka oleskelua ulkomailla voidaan pitää tilapäisenä. Säännöksen mukaisten edellytysten täyttymistä sekä kotikuntalain mukaisen kotikunnan että ulkomailla oleskelun tilapäisyyden osalta on käytännössä selvitetty henkilön asumisen perusteella.

Kotikuntalain 1 §:n mukaan kyseisessä laissa säädetään henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan sekä ulkomailla vakinaisesti asuvan Suomen kansalaisen väestökirjanpitokunnan määräytymisestä. Mainitun lain 2 §:n mukaan henkilön kotikunta on kotikunta Suomessa säädetyn poikkeuksin se kunta, jossa hän asuu. Jos henkilöllä on käytössään useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys. Jos henkilön omaa käsitystä kotikunnastaan ei ole voitu selvittää, hänen kotikuntansa on se kunta, johon hänellä on katsottava olevan kiintein yhteys asumisensa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen johdosta. Kotikuntalain 4 §:n mukaan Suomeen ulkomailta tulleen ja täällä asuvan henkilön kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka määräytyy mainitun lain säännösten mukaisesti, jos: 1) hän on Suomen kansalainen; 2) hänellä on ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettu voimassa oleva jatkuvaan tai pysyvään oleskeluun oikeuttava lupa; 3) hän on Euroopan unionin jäsenmaan, Islannin, Liechtensteinin,

Norjan tai Sveitsin kansalainen ja hän on ulkomaalaislain säännösten mukaisesti rekisteröinyt oleskeluoikeutensa Suomessa, jos häneltä edellytetään tällainen rekisteröinti; 4) hän on sellaisen henkilön perheenjäsen, jolla on Suomessa kotikunta Suomessa tarkoitettu kotikunta; taikka 5) hänellä on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva vähintään yhden vuoden tilapäiseen oleskeluun oikeuttava lupa ja hänellä on tarkoitus olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen jäädä Suomeen vakinaisesti asumaan. Kotikuntalain 5 §:n mukaan henkilöllä, joka on muuttanut asumaan ulkomaille yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi, ei ole kotikuntaa Suomessa. Kotikunta voi kuitenkin olla Suomessa, jos henkilöllä on elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa. Jos ulkomaille asumaan muuttanut Suomen kansalainen on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston tai lähetetyn konsulin viraston palveluksessa taikka kehitys yhteistyötehtävissä tai lähetystyötehtävissä, hänen ja hänen perheenjäsenensä kotikunta säilyy kuitenkin Suomessa.

Vaikka kotikuntalaki antaakin mahdollisuuden määritellä kotikunnan henkilön tosiasiallisen asumisen lisäksi myös henkilön perhesuhteisiin, toimeentuloon tai muihin vastaaviin seikkoihin liittyvän kiinteän yhteyden perusteella, määräytyy kotikuntalain mukainen kotikunta kuitenkin pääsääntöisesti henkilön asumisen perusteella. Opintotukilain 1 §:n 4 momentin edellytys siitä, että oleskelun ulkomailla on voitava pitää tilapäisenä, on soveltamiskäytännössä perustunut pitkälti henkilön asumisen kestoon Suomessa tai ulkomailla.

Opintotukilain 1 §:n 4 momentin säännöksiä ulkomaille myönnettävän opintotuen edellytyksistä ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin 1 kohdan mukaan ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea myönnettäisiin Suomen kansalaiselle, jolla olisi ollut vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ollut kotikunta Suomessa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Kohdan mukaisen kotikuntaedellytyksen täytyminen tulisi selvittää ku-

ten nykyisinkin kotikuntalaissa säädettyin edellytyksin. Momentin 2 kohdan mukaan ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea voitaisiin lisäksi myöntää Suomen kansalaiselle, jolla elinolosuhteidensa perusteella muuten kiinteät siteet Suomeen. Kiinteiden siteiden arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon henkilön perhesuhteisiin, toimeentuloon, ammatillisiin ja muihin vastaaviin elinolosuhteisiin liittyviä seikkoja. Momentin 2 kohta tulisi sovellettavaksi silloin, kun henkilöllä ei voitaisi katsoa olleen 1 kohdassa tarkoitettuna aikana kotikuntalain mukaista kotikuntaa Suomessa. Opintotukilain 1 §:n 2 momentin mukaan Suomen kansalaista koskevia opintotukilain säännöksiä sovelletaan myös henkilöön, joka Euroopan yhteisön lainsäädännön taikka Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden muun sopimuspuolen kanssa tekemän sopimuksen nojalla on oikeutettu opintotukilain mukaiseen opintotukeen (EU-, ETA- tai Sveitsin kansalainen, joka on työntekijä toisessa jäsenvaltiossa tai hänen perheenjäsenensä) taikka jolla on ulkomaalaislain (301/2004) 10 luvussa säädetty oikeus pysyvään oleskeluun Suomessa (EU-kansalaisen pysyvä oleskeluoikeus). Näin ollen esimerkiksi sellaisen EU-työntekijän tai EU-työntekijän lapsen, jolla ei olisi ollut 1 kohdassa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, voisi saada opintotukea 2 kohdan perusteella, jos hänellä voitaisiin katsoa olevan siinä tarkoitettuja kiinteitä siteitä Suomeen. Kiinteiden siteiden harkinta perustuisi henkilön elinolosuhteiden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Opintotuen myöntämiseksi henkilön tulisi olla siten integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan, että hänellä voitaisiin katsoa muodostuneen ehdotetussa 1 kohdassa tarkoitettua kotikunnan saamisen edellytyksenä oleviin olosuhteisiin verrattavat siteet Suomeen. Näin ollen pelkästään vanhemman lyhytkestoisen työskentelyn EU-työntekijänä Suomessa ei voitaisi yksinään katsoa muodostavan EU-työntekijän lapselle säännöksessä tarkoitettuja kiinteitä siteitä Suomeen. Myöskään lyhyet lomamatkat Suomeen eivät yksinään muodostaisi säännöksessä tarkoitettuja kiinteitä siteitä. Kiinteitä siteitä arvioitaessa voitaisiin ottaa huomioon se, asuuko tuen hakijan perhe edelleen Suomessa ja oleskeleeko tuen hakija Suomessa toistuvasti

vain osan vuotta. Siteiden voitaisiin yleensä katsoa olevan kiinteät siihen oleskelumaahan, jossa tuen hakijan puoliso asuu vakinaisesti.

6 a §. *Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen.* Opintotukilakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 a §, jossa säädettäisiin korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeudesta opintotukeen. Opintotukea ei voisi saada toisen samantasoisien tutkinnon suorittamiseksi kuin mitä opiskelija on jo suorittanut riippumatta siitä, onko hän nostanut ensin suoritettuun tutkintoon opintotukea.

Opintotukeen ei pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan olisi oikeutta alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ei 1 kohdassa mainittaisi tuen epäävänä tutkintona, koska kelpoisuusehtona ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseen tähtääviin opintoihin on aina soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaminen. Näin ollen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut on aina suorittanut myös ammattikorkeakoulututkinnon tai muun korkeakoulututkinnon. Ylempi korkeakoulututkinto mainittaisiin säännöksessä, koska henkilö on voinut suorittaa sellaisen ylemmän korkeakoulututkinnon, johon ei sisälly alempaa korkeakoulututkintoa (esim. lääketiede).

Opintotukeen ei 1 momentin 2 kohdan mukaan olisi oikeutta ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon.

Pykälän 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, koskisi myös opiskelijaa, joka on suorittanut vastaavan korkeakoulututkinnon ulkomailla tai Ahvenanmaalla. Näin ollen ulkomailla esimerkiksi vastaavan alemman korkeakoulututkinnon suorittanut ei voisi saada opintotukea Suomessa tai ulkomailla toisen alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Vastaavalla korkeakoulututkinnolla

tarkoitetaan esimerkiksi alempaa korkeakoulututkintoa, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseen.

7 §. Opintotukeen oikeuttava aika. Pykälässä säädetään opintotukeen oikeuttavasta ajasta eri opinnoissa. Korkeakoulututkinnon suorittamiseksi oikeuttavasta tukiajasta säädetään pykälän 3 momentissa. Lain muutoksen 1243/2013 voimaan tultua 1 päivästä elokuuta 2014 lukien yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättyinä viidellä tukikuukaudella. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta. Pykälän 4 momentissa säädetään siitä, miten tukiaika määräytyy, jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa. Tuki myönnetään tällöin erikseen alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, mutta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään kyseisten tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä aika. Jos opiskelija on valittu suorittamaan alempaa 180 opintopisteen laajuista tutkintoa sekä ylempää 120 opintopisteen laajuista tutkintoa, on tukeen oikeuttava aika tällöin 50 tukikuukautta (9 tukikuukautta x 3 lukuvuotta + 9 tukikuukautta x 2 lukuvuotta + 5 tukikuukautta).

Voimassa olevan 4 momentin mukaan sellaisessa alemmassa ja ylempässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuuri, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 64 tukikuukautta. Kyseisissä opinnoissa tukiaika ei siis ole määräytynyt alemman ja ylempään yhteenlasketun laajuuden 3 momentin mukaisesti, vaan tutkintojen tukiaika on määräytynyt 4 momentin mukaisen pääsäännön mukaan ja tukiajassa on otettu huomioon opintojen edellyttämä työmäärä. Näin ollen tukeen oikeuttava aika tulisi olla 1 päivänä elokuuta 2014 voimaantulleen 3 momentin muutoksen mukaisesti kyseisissä opinnoissa alemman ja ylempään

korkeakoulututkinnon suorittamiseksi yhteensä enintään 55 tukikuukautta, jos tutkintojen laajuudet ovat yhteensä 300 opintopistettä (9 tukikuukautta x 3 lukuvuotta + 5 tukikuukautta + 9 tukikuukautta x 2 lukuvuotta + 5 tukikuukautta). Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 55 tukikuukautta sellaisessa alemmassa ja ylempässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuuri.

14 §. Asumislisä. Pykälän 1 momentin 5) kohdan lakiviittaus on tarpeen muuttaa, koska laki eläkkeensaajien asumistuesta (591/1978) on kumottu lailla eläkkeensaajan asumistuesta (571/2007).

1.2 Laki lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta

4 §. Matkakustannusten määräytyminen ja laskeminen. Koulumatkatukilain 4 §:ssä säädetään matkakustannusten määräytymisestä ja laskemisesta. Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevaa 1 momenttia. Momentin mukaan opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä matkakustannukset korvataan käytetyn kulkuneuvon halvimman opiskelijalle kuukautta vastaavalle ajalle tarjotun lipputuotteen hinnan mukaan.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, miten matkakustannukset määräytyisivät 1 momentista poikkeavasti opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä, jossa on käytössä joukkoliikennelaisissa (869/2009) tarkoitettujen toimivaltaisten viranomaisten yhteinen lippu- ja maksujärjestelmä. Tällöin matkakustannukset määräytyisivät sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen riippumatta 4 §:n 1 momentista ja 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädetystä 54 euron kustannusrajasta. TVV lippu- ja maksujärjestelmä Oy:n osakkaana olevan toimivaltaisen viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa joukkoliikennettä käyttävän opiskelijan kohdalla matkakustannusten korvauksen perusteena ei olisi tällöin halvimman lipputuotteen hinta ja kuukausittaiset koulumatkatuesta aiheutuvat kustannukset voisivat olla alle 54 euroa. Py-

kälän 5 momentissa säädettäisiin siitä, että 2 momentissa tarkoitettussa liikenteessä koulumatkakustannusten laskentaperusteista säädettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella.

Koulumatkatukilain 4 §:n 3 ja 4 momentissa säädettäisiin voimassa olevaa 4 §:n 2 ja 3 momenttia vastaavasti matkakustannusten määräytymisestä opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa koulutuksen järjestäjän järjestämää koulukuljetusta tai omaa matkustustapa. Säännöksiin ei esitetä sisällöllisiä muutoksia.

Pykälään ehdotetussa 5 momentissa säädettäisiin siitä, että opiskelijan kulkiessa koulumatkansa 2 momentissa tarkoitettussa joukkoliikenteessä, 3 momentissa tarkoitettujen koulutuksen järjestäjän järjestämän koulukuljetuksen tai 4 momentissa tarkoitettujen oman matkustustavan mukaisesti matkakustannuksista säädettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Säännöksen mukaan kuukausittaiset matkakustannukset lasketaan 21,5 päivän mukaan. Nykyisin niin sanotun taksa-asetuksen soveltamisesta säädetään 4 §:n 4 momentissa. Ehdotettu 6 momentti vastaisi voimassa olevaa 5 momenttia.

5 §. Koulumatkatuen määrä ja opiskelijan maksuosuus. Voimassa olevan 5 §:n 3 momentin mukaan koulumatkatuki on 70 prosenttia 1 momentin mukaisesta tuesta, jos tuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella tai jos matkakustannukset aiheutuvat 4 §:n 5 momentissa tarkoitetuista useista erillisistä yhteensä vähintään viiden kilometrin matkaosuuksista. Ehdotettu 4 §:n muutoksen myötä alle viiden kilometrin erillisten matkaosuuksien korvaamisesta säädettäisiin 4 §:n 6 momentissa. Näin ollen 5 §:n 3 momentissa olevaa viittausta 4 §:n 5 momenttiin muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin 4 §:n 6 momenttiin.

7 §. Myöntäminen ja maksaminen. Koulumatkatukilain 7 §:ssä säädetään koulumatkatuen myöntämisestä ja maksamisesta. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin mahdollisuus maksaa koulumatkatuki opiskelijan matkustustavan mukaan myös lippujärjestelmän ylläpitäjän ilmoittamalle tilille. Lisäyksellä olisi merkitystä erityisesti 4 §:n 2 momenttiin ehdotetun palvelusopimusasetuksen mukaisesti

järjestetyssä joukkoliikenteessä. Yli 20 joukkoliikennelain 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua palvelusopimusasetuksen mukaista joukkoliikenteen toimivaltaista viranomaista ovat perustaneet yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän ylläpitämään toimivaltaisten viranomaisten järjestämässä joukkoliikenteessä käytettävää uutta lippu- ja maksujärjestelmää. Kyseinen lippu- ja maksujärjestelmän ylläpitäjä ei kuitenkaan ole matkalippujen myyjä, eikä nykyinen koulumatkatukilain 7 §:n 3 momentti näin ollen kata koulumatkatuen maksamista kyseiselle taholle. Lisäksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että koulumatkatuki maksettaisiin kuukausittain opiskelijan matkustustavan mukaan säännöksessä mainitun tahon ilmoittamalle Euroopan unionissa sijaitsevalle tilille, jolloin säännöksestä poistettaisiin nk. SEPA-asetuksen kanssa ristiriidassa oleva maininta tilin sijaintivaltiosta. SEPA-asetus on Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 260/2012 euromääräisiä tilisiirtoja ja suoraveloituksia koskevista teknisistä ja liikeytoimintaa koskevista vaatimuksista sekä asetuksen (EY) N:o 924/2009 muuttamisesta.

Lain 7 §:n 4 momentin mukaan laskuttamisesta säädetään tarkemmin asetuksella. Voimassa olevan valtioneuvoston asetuksen luokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta (425/2004) 2 §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta palauttaa liikaa maksettu tuki. Valtuutussäännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin koulumatkatuen laskuttamisesta ja liikaa maksetun koulumatkatuen palauttamisesta.

11 §. Sopimus koulumatkatukeen oikeuttavien matkalippujen myymisestä. Voimassa olevassa pykälässä säädetään siitä, että Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliikenteen matkalippujen myyjien kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Pykälässä on valtuutussäännös säätää sopimusmenettelystä tarkemmin asetuksella. Koska 4 §:n 2 momenttiin lisättäväksi ehdotetussa liikenteessä koulumatkatuen laskuttaja ja lippujen myymisen ehdoista sopiva taho olisi lippujärjestelmän ylläpitäjä, muutettaisiin säännöksen nimeä ja säännöstä siten, että

sen mukaan Kansaneläkelaitos voisi sopia myös 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun lippujärjestelmän ylläpitäjän kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan.

12 §. Tietojenantovelvollisuus. 2 momentin sanamuotoa on tarpeen täsmentää, koska koulumatkatuen laskentaperusteet muuttuvat 4 §:ssä ehdotetulla tavalla.

2 Tarkemmat säännökset

Koulumatkatukilain muuttamisesta annetun lakiehdotuksen 4 §:n mukaan koulumatkustannusten laskentaperusteita säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella opiskelijan käyttäessä joukkoliikennettä, jossa on käytössä toimivaltaisten viranomaisten yhteinen lippu- ja maksujärjestelmä. Ehdotetun 7 §:n mukaan koulumatkatuki voitaisiin maksaa lippujärjestelmän ylläpitäjän ilmoittamalle tilille ja koulumatkatuen laskuttamisesta ja liikaa maksetun koulumatkatuen palauttamisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Lisäksi ehdotetun 11 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voisi sopia lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun lippujärjestelmän ylläpitäjän kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Sopimismenettelystä säädetään tarkemmin asetuksella.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta (425/2004) annetussa valtioneuvoston asetuksessa säädetään koulumatkatuen laskuttamisesta, koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta palauttaa liikaa maksettu sekä sopimuksesta matkalipun myyjän kanssa. Näiden säännösten terminologiaa täsmennettäisiin lakiehdotusten vuoksi siten, että niissä mainittaisiin toimivaltaisten viranomaisten yhteinen lippu- ja maksujärjestelmä. Uudella lippujärjestelmän ylläpitäjällä olisi velvollisuus palauttaa liikaa maksettu tuki Kansaneläkelaitokselle. Myös eräiden koulumatkustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen soveltamisalasäännökseen lisättäisiin toimival-

taisten viranomaisten yhteinen lippu- ja maksujärjestelmä.

3 Voimaantulo

Lait opintotukilain ja lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta ehdotetaan tulemaan voimaan pääosin 1 päivänä elokuuta 2015. Lain 6 a § ehdotetaan kuitenkin tulevaksi voimaan 1 päivänä elokuuta 2016. 6 a §:ää sovellettaisiin korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, joihin opiskelija ottaa opiskelupaikan vastaan 1 päivänä elokuuta 2016 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa.

Jos opiskelija ottaisi opiskelupaikan vastaan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi 1.8.2016 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa, riippuisi hänen oikeutensa opintotukeen siitä, onko hän jo suorittanut 6 a §:ssä tarkoitetun vastaavantasaisen korkeakoulututkinnon. Sillä ei olisi merkitystä, milloin ensimmäinen samantasoinen korkeakoulututkinto on suoritettu. Näin ollen opiskelijalla, joka olisi suorittanut alemman korkeakoulututkinnon esimerkiksi 30.5.2011, ei olisi oikeutettu opintotukeen toisen alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, jos hän olisi ottanut opiskelupaikan vastaan 1.8.2016 tai sen jälkeen. Muutoksella ei olisi vaikutusta sellaisen opiskelijan opintotukeen, joka on aloittanut toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamisen ennen lain voimaantuloa. Jos tällainen opiskelija kuitenkin aloittaisi kolmannet samantasoiset korkeakouluopinnot lain voimaantulon jälkeen, ei hänellä olisi oikeutta opintotukeen näihin kolmansiin opintoihin.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 16 §:n 2 momentissa säädetyn yhtäläisten mahdollisuuksien vaatimuksen sekä perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn kannalta. Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on lailla turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää

itseään varattomuuden sitä estämättä. Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa iän tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säännöksen katsotaan sisältävän muun muassa kansalaisuuteen ja asuinpaikkaan perustuvan syrjinnän kiellon. Syrjintäsäännöksellä ei ole kielletty kaikenlaista erontekoa ihmisten välillä. Olennaista on, voidaanko erilainen kohtelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opintotukilain 1 §:n 4 momentissa säädettyjä tuen myöntämisen edellytyksiä ulkomailla harjoitettaviin opintoihin. Voimassa olevan lain mukaisesti, tukea myönnettäisiin ulkomailla harjoitettaviin opintoihin vain Suomen kansalaiselle tai henkilölle, johon opintotukilain 1 §:n 2 momentin mukaan sovelletaan Suomen kansalaista koskevia säännöksiä. Suomen kansalaista koskevia opintotukilain säännöksiä sovelletaan henkilöön, joka EU-lainsäädännön taikka EU:n muun sopimuspuolen kanssa tekemän sopimuksen nojalla on oikeutettu opintotukeen taikka jolla on ulkomaalaislain 10 luvussa säädetty oikeus pysyvään oleskeluun Suomessa. Ulkomaalaislain 10 luvussa säädetään EU-kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelusta. Säännös Suomen kansalaista koskevien säännösten soveltamisesta muiden valtioiden kansalaisiin perustuu Suomea Euroopan yhteisön jäsenenä sitoviin säädöksiin ja velvoitteisiin ja rakentuu vastavuoroisuuden periaatteelle. Myös ehdotettu muutos ulkomailla harjoitettaviin opintoihin myönnettävän tuen edellytyksenä olevaan kotikuntalain mukaisen kotikunnan vaatimukseen perustuu Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä muodostuneeseen tulkintaan unionin lainsäädännössä kiellettyyn kansalaisuuteen perustuvasta välillisestä syrjinnästä ja unionin kansalaisten oikeudesta vapaaseen liikkuvuuteen. Esityksen mukaan tukea voitaisiin myöntää ulkomailla harjoitettaviin opintoihin Suomen kansalaiselle ja häneen rinnastettavalle henkilölle voimassa olevan lainsäädännön mukaisen kotikuntaedellytyksen lisäksi perhesuhteisiin, toimeentuloon tai muihin vastaaviin seikkoihin liittyvän kiinteän siteen perusteella. Opintotukilain säännöksen ul-

komaille myönnettävän tuen edellytyksenä olevasta Suomen kansalaisuudesta tai tähän rinnastettavasta voidaan katsoa olevan kansalaisuuteen perustuvaa poikkeamista syrjintätömyysvaatimuksesta. Hallitus katsoo, että sääntely on kuitenkin oikeassa suhteessa hyväksyttävästi tavoiteltuun päämäärään. Opiskelijat opiskelevat entistä enemmän ulkomailla ja opintotukioikeuden laajentaminen ulkomailla opiskeluun myös muille kuin Suomen kansalaisille tai heihin rinnastettaville opiskelijoille edellyttäisi merkittävää määrärahojen lisäystä heikentäen samalla valtion intressiä turvata omien kansalaistensa oikeus opintotukeen toisessa valtiossa. Lähtökohtaisesti kukin maa vastaa omien kansalaistensa opintojen tukemisesta. Useat valtiot, joissa on käytössä opintotuki, myöntävät tukea ulkomailla opiskeluun rajallisemmin kuin kotimaassa opiskeluun. Sääntelyllä pyritään estämään tilanteet, joissa toisen valtion kansalainen hakeutuu valtion opintotukilain soveltamisen piiriin ainoastaan edullisen opintotukijärjestelmän vuoksi. Kolmansien maiden kansalaisille maassa oleskelua ja työskentelyä varten myönnettävää lupaa sekä siihen liittyvää työntekijöiden yhdenvertaista kohtelua suhteessa jäsenvaltion omiin kansalaisiin koskevan direktiivin 2011/98/EU (nk. yhdistelmälapadirektiivi) 12 artiklan 2 kohdan a alakohdan iii alakohdan mukaan jäsenvaltiot voivat rajoittaa koulutukseen perustuvaa yhdenvertaista kohtelua jättämällä soveltamisalan ulkopuolelle opintotuet ja -lainat. Opintotukilakiin ei esitetty muutoksia implementoitaessa yhdistelmälapadirektiiviä Suomen lainsäädäntöön (HE 139/2013).

Esityksen lähtökohtana on ollut ottaa huomioon EU-lainsäädännön edellyttämä unionin kansalasten liikkumisvapauden vaatimus joustavoittamalla ulkomailla harjoitettaviin opintoihin myönnettävän opintotuen edellytyksiä. Hallitus katsoo, että ehdotetulle sääntelylle on perustuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu hyväksyttävä peruste. Perustuslain 80 §:n edellytys säätää yksilön oikeuksien perusteista lain tasolla on otettu huomioon siten, että kiinteiden siteiden arvioinnissa huomioon otettavista seikoista säädettäisiin opintotukilaissa.

Esityksessä ehdotetaan myös säädettäväksi, että korkeakoulututkinnon suorittaneelle

opiskelijalla ei olisi oikeutta opintotukeen toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan korkeakoulututkinnon suorittanut opiskelija voi saada opintotukea toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, jos hän ei ole käyttänyt opintotukea korkeakouluopiskelua varten myönnettävää kokonaistukiaikaa 64 tukikuukautta ja muut tuen myöntämisen edellytykset täyttyvät. Säännöstä, jonka mukaan korkeakoulututkinnon suorittaneella opiskelijalla ei olisi oikeutta opintotukeen toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamiseksi, sovellettaisiin korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, joihin opiskelija ottaa opiskelupaikan vastaan 1 päivänä elokuuta 2016 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa. Soveltamissäännöksen perusteluissa todetaan, ettei muutoksella olisi vaikutusta sellaisen opiskelijan opintotukeen, joka on aloittanut toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamisen ennen lain voimaantuloa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 26/2013 vp katsonut, että korkeakouluopiskelijoiden opintotuen kokonaistukiajan lyhentäminen ei heikentänyt perustuslain 16 §:n 2 momentin kannalta ongelmallisella tavalla opiskelijan mahdollisuutta saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta. Valiokunta katsoi, että perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteina tuolloin ehdotetulle sääntelylle oli tarkoitus vaikuttaa myös opintojen nopeutumiseen ja työuralle siirtymisen aikaistamiseen. Nyt ehdotetulla rajoituksella opintotuen myöntämiseksi yhden samantasaisen tutkinnon suorittamiseksi on vastaavat tavoitteet ja ehdotetulle rajoitukselle on siten hyväksyttävä peruste. Sen tarkoituksena on vähentää erityisesti jo korkeakoulututkinnon suorittaneiden hakeutumista uudelleen tutkinto-opiskelijoiksi ja nopeuttaa korkeakoulututkinnon suorittaneiden siirtymistä työuralle. Ehdotetulla sääntelyllä ei olisi vaikutusta sellaisen opiskelijan opintotukeen, joka on aloittanut toisen samantasaisen korkeakoulututkinnon suorittamisen ennen lain voimaantuloa. Lisäksi muutokseen sopeutumista parantaisi se, että laki voitaisiin vahvistaa hyvissä ajoin ennen sen voimaantu-

loa ja sääntely astuisi voimaan 1 päivänä elokuuta 2016. Perustuslain 80 §:n edellytys säättää yksilön oikeuksien perusteista lain tasolla on otettu huomioon siten, että korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeudesta opintotukeen säädettäisiin opintotukilaissa.

Esityksessä ehdotetaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annettua lakia muutettavaksi siten, että opiskelijan käyttäessä toimivaltaisen viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa joukkoliikennettä (TVV Oy:n lippujärjestelmä), koulumatkakustannukset määräytyisivät koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen mukaisesti. Tällöin koulumatkatukea maksettaisiin näiden viranomaisten yhteisen lippu- ja maksujärjestelmän kautta toimivaltaisille viranomaisille. Opiskelijan käyttäessä muuta kuin TVV Oy:ssä mukana olevien toimivaltaistenviranomaisten joukkoliikennettä sovellettaisiin edelleen laissa säädettyä 54 euron kustannusrajaa. Muutoksella ei olisi vaikutusta koulumatkatukeen oikeutetun opiskelijan maksuosuuteen, joka olisi edelleen enintään 43 euroa. Muutos on tarpeen, jotta opiskelijan lippuja tukevat TVV Oy:ssä mukana olevat toimivaltaiset viranomaiset voisivat saada taksan mukaan määräytyvän 43 euroa ylittävän osan opiskelijalipun hinnasta koulumatkatukena. Esitys ei siten aseta opiskelijoita eriarvoiseen asemaan. Esityksen lähtökohtana on tukea joukkoliikenteen käyttöä siten, että opiskelijan saama tuki ja nykyinen valtio-kunta rahoitussuhde ei muutu. Hallitus katsoo, että ehdotettu sääntely turvaa erilaisista liikennepoliittisista olosuhteista riippumatta opiskelijan yhdenvertaiset edellytykset koulumatkatukeen, eikä koulumatkatuen laskentaperusteiden muutoksella ole vaikutusta opiskelijan saamaan koulumatkatukeen.

Hallitus katsoo, että ehdotetut lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**opintotukilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opintotukilain (65/1994) 1 §:n 4 momentti, 7 §:n 4 momentti ja 14 §:n 1 momentin 5 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 4 momentti laissa 345/2004, 7 §:n 4 momentti laissa 52/2011 ja 14 §:n 1 momentin 5 kohta laissa 792/2007, sekä
lisätään lakiin uusi 6 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

 Ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea myönnetään Suomen kansalaiselle, jolla on:

- 1) vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ollut kotikuntalaisessa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa; tai
- 2) elinolosuhteidensa perusteella muuten kiinteät siteet Suomeen, jolloin otetaan huomioon henkilön perhesuhteisiin, toimeentuloon, ammatillisiin ja muihin vastaaviin elinolosuhteisiin liittyvät seikat.

6 a §

Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen

Opintotukeen ei ole oikeutta:

- 1) alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon;
- 2) ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös vastaavan korkeakoulututkinnon ulkomailla tai Ahvenanmaalla suorittanutta opiskelijaa.

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

 Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika. Sellaisessa alemmassa ja ylempässä korkeakoulututkinnoissa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuurit, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 55 tukikuukautta.

14 §

Asumislisä

Asumislisään on oikeutettu opiskelija, joka asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka:

- 5) saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaista asumistukea tai asuu samassa asunnossa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 . Lain 6 a § tulee kuitenkin voimaan 1
päivänä elokuuta 2016.

Lain 6 a §:ää sovelletaan korkeakoulutut-
kintoon johtaviin opintoihin, joihin opiskelija
ottaa opiskelupaikan vastaan 1 päivänä elo-
kuuta 2016 tai sen jälkeen alkavassa koulu-
tuksessa.

2.

Laki**lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain (48/1997) 4 §, 5 §:n 3 momentti, 7 §:n 3 ja 4 momentti, 11 § sekä 12 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 4 § ja 5 §:n 3 momentti laissa 53/2011 sekä 7 §:n 3 ja 4 momentti laissa 346/2004, seuraavasti:

4 §

Matkakustannusten määräytyminen ja laskeminen

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä matkakustannukset korvataan käytetyn kulkuneuvon halvimman opiskelijalle kuukautta vastaavalle ajalle tarkoitettun lipputuotteen hinnan mukaan.

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennelaisissa (869/2009) tarkoitettujen toimivaltaisten viranomaisten yhteistä lippu- ja maksujärjestelmää käyttävää joukkoliikennettä matkakustannukset määräytyvät sen estämättä mitä 1 momentissa ja 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädetään sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen.

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa koulutuksen järjestäjän järjestämää koulukuljetusta matkakustannukset määräytyvät sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen. Jos yhdensuuntainen koulumatka koostuu kahdesta tai useammasta matkaosuudesta, matkakustannukset voidaan laskea erikseen kultakin matkaosuudelta.

Kun koulumatkatuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella,

matkakustannukset määräytyvät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan pituuden mukaan. Matkakustannuksia ei kuitenkaan oteta huomioon siltä osin, kuin ne aiheutuvat yli 100 kilometrin yhdensuuntaisesta koulumatkasta.

Edellä 2—4 momentissa tarkoitettujen koulumatkakustannusten laskentaperusteista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Kuukausittaiset matkakustannukset lasketaan 21,5 päivän mukaan.

Alle viiden kilometrin erillisestä matkaosuudesta aiheutuvia kustannuksia ei korvata erikseen. Matkaosuuksista aiheutuvat kustannukset korvataan kuitenkin silloin, jos yhdensuuntaiseen vähintään kymmenen kilometrin koulumatkaan sisältyy erillisiä alle viiden kilometrin matkaosuuksia, jotka ovat yhteensä vähintään viisi kilometriä.

5 §

Koulumatkatuen määrä ja opiskelijan maksuosuus

Tuki on 70 prosenttia 1 momentin mukaisesti tuesta, jos tuki myönnetään 4 a §:n mu-

kaisesti oman matkustustavan perusteella tai jos matkakustannukset aiheutuvat 4 §:n 6 momentissa tarkoitetuista useista erillisistä yhteensä vähintään viiden kilometrin matka-osuuksista.

7 §

Myöntäminen ja maksaminen

Koulumatkatuki maksetaan kuukausittain opiskelijan matkustustavan mukaan joko koulutuksen järjestäjän, matkalipun myyjän, joukkoliikenteen lippujärjestelmän ylläpitäjän tai opiskelijan ilmoittamalle Euroopan unionissa sijaitsevalle tilille.

Koulumatkatuen laskuttamisesta ja liikaa maksetun koulumatkatuen palauttamisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Sopimus koulumatkatukeen oikeuttavien matkalippujen myymisestä

Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliikenteen matkalippujen myyjien ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen lippujärjestelmän ylläpitäjän kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Sopimusmenettelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

12 §

Tietojenantovelvollisuus

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan henkilötunnuksensa matkalipun myyjälle ostaessaan matkalipun, joka oikeuttaa koulumatkatukeen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 23 päivänä lokakuuta 2014

Pääministerin sijainen, valtiovarainministeri

ANTTI RINNE

Kulttuuri- ja asuntonministeri *Pia Viitanen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

opintotukilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opintotukilain (65/1994) 1 §:n 4 momentti, 7 §:n 4 momentti ja 14 §:n 1 momentin 5 kohta, sellaisina kuin ne ovat 1 §:n 4 momentti laissa 345/2004, 7 §:n 4 momentti laissa 52/2011 ja 14 §:n 1 momentin 5 kohta laissa 792/2007, sekä
lisätään lakiin uusi 6 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Soveltamisala

Soveltamisala

Ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea myönnetään Suomen kansalaiselle, jolla on ollut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ja jonka oleskelua ulkomailla voidaan pitää tilapäisenä.

Ulkomailla harjoitettaviin opintoihin opintotukea myönnetään Suomen kansalaiselle, jolla on:

1) vähintään kahden vuoden ajan opintojen alkamista edeltävän viiden vuoden aikana ollut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa; tai

2) elinolosuhteidensa perusteella muuten kiinteät siteet Suomeen, jolloin otetaan huomioon henkilön perhesuhteisiin, toimeentuloon, ammatillisiin ja muihin vastaaviin elinolosuhteisiin liittyvät seikat.

6 a §

Korkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan oikeus opintotukeen

Opintotukeen ei ole oikeutta:

1) alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän korkeakoulututkinnon;

2) ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelijalla, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon.

Mitä 1 momentissa säädetään koskee myös

vastaavan korkeakoulututkinnon ulkomailla
tai Ahvenanmaalla suorittanutta opiskelijaa.

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika. Sellaisessa alemmassa ja ylempässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuurit, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 64 tukikuukautta.

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylempään korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika. Sellaisessa alemmassa ja ylempässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuurit, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 55 tukikuukautta.

14 §

Asumislisä

Asumislisään on oikeutettu opiskelija, joka asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka:

5) saa eläkkeensaajien asumistukilain (591/1978) mukaista asumistukea tai asuu samassa asunnossa eläkkeensaajien asumistukilain mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa.

14 §

Asumislisä

Asumislisään on oikeutettu opiskelija, joka asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka:

5) saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaista asumistukea tai asuu samassa asunnossa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 6 a § tulee kuitenkin voimaan 1 päivänä elokuuta 2016.

Lain 6 a §:ää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, joihin opiskelija ottaa opiskelupaikan vastaan 1 päivänä elokuuta 2016 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa.

2.

Laki**lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain (48/1997) 4 §, 5 §:n 3 momentti, 7 §:n 3 ja 4 momentti, 11 § sekä 12 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 4 § ja 5 §:n 3 momentti laissa 53/2011 sekä 7 §:n 3 ja 4 momentti laissa 346/2004, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

4 §

Matkakustannusten määräytyminen ja laske-
minen

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä matkakustannukset korvataan käytetyn kulkuneuvon halvimmalla opiskelijalle kuukautta vastaavalle ajalle tarkoitettuna lipputuotteen hinnan mukaan.

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa koulutuksen järjestäjän järjestämää koulukuljetusta matkakustannukset määräytyvät sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen. Jos yhdensuuntainen koulumatka koostuu kahdesta tai useammasta matkaosuudesta, matkakustannukset voidaan laskea erikseen kultakin matkaosuudelta.

Kun koulumatkatuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella, matkakustannukset määräytyvät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan pituuden mukaan. Matkakustannuksia ei kuitenkaan oteta huomioon siltä osin, kuin ne aiheutuvat yli 100 kilometrin yhdensuuntaisesta koulumatkasta.

Ehdotus

4 §

Matkakustannusten määräytyminen ja laske-
minen

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa joukkoliikennettä matkakustannukset korvataan käytetyn kulkuneuvon halvimmalla opiskelijalle kuukautta vastaavalle ajalle tarkoitettuna lipputuotteen hinnan mukaan.

Opiskelijan käyttäessä joukkoliikennelaisissa (869/2009) tarkoitettujen toimivaltaisten viranomaisten yhteistä lippu- ja maksujärjestelmää käyttävää joukkoliikennettä matkakustannukset määräytyvät sen estämättä mitä 1 momentissa ja 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädetään sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen.

Opiskelijan käyttäessä koulumatkaansa koulutuksen järjestäjän järjestämää koulukuljetusta matkakustannukset määräytyvät sen matkan pituuden mukaan, jonka opiskelija kulkee tätä kuljetusta käyttäen. Jos yhdensuuntainen koulumatka koostuu kahdesta tai useammasta matkaosuudesta, matkakustannukset voidaan laskea erikseen kultakin matkaosuudelta.

Kun koulumatkatuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella, matkakustannukset määräytyvät opiskelijan kodin ja oppilaitoksen välisen matkan pituuden mukaan. Matkakustannuksia ei kuitenkaan oteta huomioon siltä osin, kuin ne aiheutuvat yli 100 kilometrin yhdensuuntaisesta koulumatkasta.

Opiskelijan kulkiessa koulumatkansa muulla tavoin kuin joukkoliikennettä käyttäen koulumatkakustannusten laskentaperusteista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Kuukausittaiset matkakustannukset lasketaan 21,5 päivän mukaan.

Alle viiden kilometrin erillisestä matkaosuudesta aiheutuvia kustannuksia ei korvata erikseen. Matkaosuuksista aiheutuvat kustannukset korvataan kuitenkin silloin, jos yhdensuuntaiseen vähintään kymmenen kilometrin koulumatkaan sisältyy erillisiä alle viiden kilometrin matkaosuuksia, jotka ovat yhteensä vähintään viisi kilometriä.

5 §

Koulumatkatuen määrä ja opiskelijan maksuus

Tuki on 70 prosenttia 1 momentin mukaisesta tuesta, jos tuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella tai jos matkakustannukset aiheutuvat 4 §:n 5 momentissa tarkoitetuista useista erillisistä yhteensä vähintään viiden kilometrin matkaosuuksista.

7 §

Myöntäminen ja maksaminen

Koulumatkatuki maksetaan kuukausittain opiskelijan matkustustavan mukaan joko koulutuksen järjestäjän, matkalipun myyjän tai opiskelijan ilmoittamalle tilille *Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen.*

Koulumatkatuen laskuttamisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Sopimus matkalipun myyjien kanssa

Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliiken-

Edellä 2—4 momentissa tarkoitettujen koulumatkakustannusten laskentaperusteista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Kuukausittaiset matkakustannukset lasketaan 21,5 päivän mukaan.

Alle viiden kilometrin erillisestä matkaosuudesta aiheutuvia kustannuksia ei korvata erikseen. Matkaosuuksista aiheutuvat kustannukset korvataan kuitenkin silloin, jos yhdensuuntaiseen vähintään kymmenen kilometrin koulumatkaan sisältyy erillisiä alle viiden kilometrin matkaosuuksia, jotka ovat yhteensä vähintään viisi kilometriä.

5 §

Koulumatkatuen määrä ja opiskelijan maksuus

Tuki on 70 prosenttia 1 momentin mukaisesta tuesta, jos tuki myönnetään 4 a §:n mukaisesti oman matkustustavan perusteella tai jos matkakustannukset aiheutuvat 4 §:n 6 momentissa tarkoitetuista useista erillisistä yhteensä vähintään viiden kilometrin matkaosuuksista.

7 §

Myöntäminen ja maksaminen

Koulumatkatuki maksetaan kuukausittain opiskelijan matkustustavan mukaan joko koulutuksen järjestäjän, matkalipun myyjän, *joukkoliikenteen lippujärjestelmän ylläpitäjän* tai opiskelijan ilmoittamalle *Euroopan unionissa sijaitsevalle tilille.*

Koulumatkatuen laskuttamisesta *ja liikaa maksetun koulumatkatuen palauttamisesta* säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

11 §

Sopimus koulumatkatukeen oikeuttavien matkalippujen myymisestä

Kansaneläkelaitos voi sopia joukkoliiken-

teen matkalippujen myyjien kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Sopimismenettelystä säädetään tarkemmin asetuksella.

teen matkalippujen myyjien ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun lippujärjestelmän ylläpitäjän kanssa ehdoista, joilla matkalippuja myydään opiskelijoille koulumatkatuen määrällä alennettuun hintaan. Sopimusmenettelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

12 §

Tietojenantovelvollisuus

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan henkilötunnuksensa matkalipun myyjälle ostaessaan matkalipun koulumatkatuella alennettuun hintaan.

12 §

Tietojenantovelvollisuus

Opiskelija on velvollinen ilmoittamaan henkilötunnuksensa matkalipun myyjälle ostaessaan matkalipun, joka oikeuttaa koulumatkatukeen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .